

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Rapporterade sanningar?

En diskursiv granskning av Utrikesdepartementets landrapporter ur ett poststrukturalistiskt perspektiv

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Hanna Järnemar

Handledare: Nils Hammarén

Abstract

Titel – Rapporterade Sanningar – *En diskursiv granskning av Utrikesdepartementets landrapporter ur ett poststrukturalistiskt perspektiv*

Författare - Hanna Järnemar

Handledare - Nils Hammarén

Nyckelord – diskurser, normer, makt, islamofobi, heteronormativitet, ekonomisk ideologi.

Syfte - Kan utrikesdepartementet genom sina landrapporter, som institution, verka bidragande till ett reproducerande av normativa föreställningar och diskurser kring etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet?

Frågeställningar - Hur används begreppen etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet i Landrapporterna samt vilka eventuellt styrande diskurser aktualiseras i landbeskrivningarna och hur kan i så fall dessa verka diskriminerande och stigmatiserande?

Metod - Studien är en kvalitativ diskursanalys av Utrikesdepartementets landrapporter för tio länder där poststrukturalistiska teoribildningar ligger som grund för analysen.

Resultat – Studiens resultat visar att det i Utrikesdepartementets landrapporter förekommer eurocentriska diskurser kring de begrepp som studien undersöker. I flertalet rapporter förekommer det hegemoniska diskurser där islamofobi, heteronormativitet och ekonomiska diskurser tenderar att konkurrera ut övriga diskurser. Kvinnor beskrivs som en utsatt grupp i relation till islam medan beskrivningen av HBT-personers situation är mycket bristfällig.

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING	3
1.1	BAKGRUND OCH PROBLEMMOMRÅDE.....	4
1.2	SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
1.3	FÖRFÖRSTÅELSE.....	5
2.	TIDIGARE FORSKNING	5
2.1	SEXUALITET I UTRIKESDEPARTEMENTETS LANDRAPPORTER.....	6
2.2	INSTITUTIONER OCH GÖRANDET AV KATEGORIER.....	7
2.3	KATEGORISERING AV "DE ANDRA" I POLITIK, MEDIA OCH FORSKNING.....	7
2.4	RASIFIERING OCH KULTURALISERING AV RELIGION.....	8
3.	TEORI	9
3.1	TEORETISK REFERENSRAM.....	9
3.2	POSTSTRUKTURALISM.....	9
3.2.1	<i>Postkolonialism</i>	10
3.2.2	<i>Intersektionalitet</i>	11
3.2.3	<i>Queerteori</i>	12
3.3	SAMMANFATTNING OCH REFLEKTIONER.....	14
4	METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	14
4.1	METODVAL.....	14
4.2	DISKURSANALYS.....	15
4.2.1	<i>Kritisk diskursanalys</i>	15
4.2.2	<i>Diskurs och makt</i>	16
4.3	ANALYS.....	17
4.4	TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	18
4.4.1	<i>Presentation av empiriskt material</i>	18
4.4.2	<i>Datainsamling och urval</i>	18
4.5	VALIDITET OCH RELIABILITET.....	19
4.6	ETISKA ASPEKTER.....	20
5	RESULTAT OCH ANALYS	20
5.1	I HEDERN OCH RELIGIONENS NAMN.....	20
5.2	TEMA 2; HON, HAN MEN INGEN HEN.....	24
5.3	KLASS(ISKA) IDEOLOGIER.....	28
6	SAMMANFATTANDE DISKUSSION	33
6.1	LANDRAPPORTERNAS ANVÄNDNING AV BEGREPP.....	33
6.2	STYRANDE DISKURSER.....	34
6.2.1	<i>Islamofobi</i>	35
6.2.2	<i>Heteronormativitet</i>	35
6.2.3	<i>Ekonomisk ideologi</i>	36
6.3	AVSLUTANDE DISKUSSION OCH FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	37
7	REFERENSER	39

1. Inledning

Alla människor i dagens samhälle tillskrivs en mängd olika egenskaper baserade på olika kategoriska uppdelningar. Beroende på vilket kön, sexualitet, klass-, religiös- eller etnisk tillhörighet du anses ha skapas en bild av inte bara dina egenskaper, utan även dina förutsättningar. Kategoriseringar och egenskaper är inte konstanta och fasta utan förändras med tid och baseras på rådande diskurser och maktstrukturer.¹ En diskurs kan med en Foucauldiansk tolkning ses som en sannings- och kunskapsregim som avgör vad en människa kan vara, säga eller göra.² Diskurserna kan alltså sägas bestämma hur vi människor ska agera. Ständigt i samklang med diskurser produceras och reproduceras normer och föreställningar om oss människor och berör samhällets alla instanser.

Att diskurser och normer sätter upp regler och möjligheter för människors liv gör att det enligt mig är viktigt att granska och dekonstruera dessa. Detta för att få en möjlighet att reflektera över hur och när en människas handlingsutrymme inskränks eller påverkas i positiv bemärkelse beroende på vilken position en person eller grupp har i relation till diskursen.

Som blivande socialarbetare kommer jag med största sannolikhet möta en mängd olika människor med olika bakgrund och förutsättningar. Att därför vara medveten om hur, eller åtminstone att, diskurser och normer påverkar min syn på dessa människor anser jag vara viktigt. En stor del i dagens socialarbetarprofession är dessutom att ta del i och arbeta utifrån en mängd utredningar och dokument. I dessa sammanhang är det alltså inte det fysiska mötet som sätter ramarna för föreställningar och normer utan det skrivna språket i samklang med på förhand bestämda uppfattningar om olika fenomen eller liknande. Att därför granska hur språket skapar föreställningar och sanningar är enligt mig inte bara viktigt i ett bra socialt arbete, utan nödvändigt. Att inte godtyckligt godta information och ”kunskap” utan kritiskt också granska vem texten är skriven av och *vem/vilka/vad* den behandlar är centralt.

I detta uppsatsmoment i utbildningen har jag därför tagit tillfället i akt och valt att fokusera på just textens makt och kunskapsproduktion. Min tanke var redan från början att granska dokument som ofta ges en slags sanningslegitimitet, nämligen dokument utställda av myndigheter. Mitt val av myndighet föll på utrikesdepartementet, och deras rapporter av mänskliga rättigheter i världens länder. Dessa landrapporter är offentliga handlingar och finns att läsa på regeringskansliets hemsida och i migrationsverkets landinformationssystem, LIFOS.³ Anledningen till att mitt val föll på just dessa rapporter om mänskliga rättigheter beror på att dessa ofta ligger som underlag för asylansökningsbeslut. Landrapporterna kan alltså direkt avgöra asylsökandes framtid och huruvida de beviljas uppehållstillstånd eller ej. Dessa dokument besitter således makt och att informationen som står däri är väl förankrad och nog övervägd kan således ses som rimligt.

Denna uppsats avser alltså granska landrapporter utställda av regeringskansliet ur ett diskursanalytiskt perspektiv för att söka se om och hur diskurser och normer aktualiseras i dessa. Detta då jag ibland upplever att det i dokument från olika institutioner och myndigheter saknas makt och normkritisk syn på etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet.

¹ Ambjörnsson, 2006

² Phillips & W. Jørgensen, 2002

³ www.manskligarattigheter.gov.se & www.migrationsverket.se

1.1 Bakgrund och problemområde

Varje år ansöker ca 25 000 personer av olika anledningar om asyl i Sverige.⁴ Beslut om vilka människor som får asyl tas av handläggare på migrationsverket och besluten tas med stöd i lagar och styrdokument. En viktig del i denna beslutandeprocess är således inte enbart de asylsökandes egna berättelser utan även dokument som beskriver det land den asylsökande kommit ifrån. Ett sådant dokument som beskriver ett lands aktuella situation och som ofta ligger som grund för beslut i asylärenden är de landrapporter som utrikesdepartementet framställer gällande mänskliga rättigheter.⁵

Utrikesdepartementets landrapporter är officiella handlingar som dels finns att läsa på regeringens hemsida dels i migrationsverkets landinformationssystem, LIFOS.⁶ Utrikesdepartementets landrapporter innehåller information om olika länders aktuella situation vad gäller politiska, ekonomiska, sociala, medborgerliga och kulturella rättigheter i relation till de mänskliga rättigheterna. De beskriver även situationen för vissa utsatta grupper och minoriteter.⁷ Beroende på hur landrapporterna beskriver den aktuella situationen i den asylsökandes land, i kombination med praxis, tar handläggare ställning till huruvida den sökande får stanna i Sverige eller ej. Dessa landrapporter har följaktligen en stor inverkan i beslutandeprocessen för asylansökningar och då handläggares enskilda möjlighet att granska den givna informationen kan antas vara liten, anser jag det viktigt att informationen i landrapporterna inte bara är väl förankrad, utan även att den är skriven på ett lättolkat och icke normativt eller stigmatiserande språk.

1.2 Syfte & frågeställningar

Min ansats är att undersöka hur begreppen religion, klass, etnicitet, kön och sexualitet aktualiseras i landrapporterna. Kan utrikesdepartementet genom sina landrapporter, och migrationsverket genom användningen av dessa, som institutioner verka bidragande till ett reproducerande av normativa föreställningar och diskurser kring etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet?

I denna C-uppsats planerar jag göra diskursiva analyser av tio landbeskrivningar utgivna av regeringskansliet. Länderna vars landrapporter som har valts ut är; Afghanistan, Azerbajdzjan, Eritrea, Iran, Irak, Mongoliet, Ryssland, Serbien, Somalia och Syrien.

Med ett poststrukturalistiskt- och maktkritiskt perspektiv ämnar jag redogöra för om jag uppfattar konstruktioner av diskurser i landrapporterna samt hur dessa i så fall samverkar med normativa föreställningar av världen. Med en intersektionell analys ämnar jag beskriva hur kategorier skapas och formas i relation till andra kategorier och hur det som anses normalt sällan ifrågasätts.

⁴ www.migrationsverket.se

⁵ RFSL, 2010

⁶ www.migrationsverket.se & www.manskligarattigheter.se

⁷ www.manskligarattigheter.gov.se

Min frågeställning är relativt bred men det jag ämnar undersöka är;

- Hur används begreppen etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet i Landrapporterna?
- Vilka eventuellt styrande diskurser aktualiseras i landbeskrivningarna och hur kan dessa i så fall verka diskriminerande och stigmatiserande?

1.3 Förförståelse

En forskares arbete kan inte vara objektivt, snarare präglas alla människor av personliga erfarenheter, politiska ideologier och socioekonomiska förutsättningar.⁸ Med detta sagt spelar således min förförståelse och mina personliga erfarenheter roll som författare till denna studie. Avsikten med detta avsnitt är därför att i den mån det är möjligt redogöra för den förförståelse som jag anser mig ha och med detta ge en beskrivning av utgångspunkten i min studie.

Jag ansluter mig till en socialkonstruktivistisk förståelse gällande kön och sexualitet där jag ser språket som konstruerande och reproducerande av normer och diskurser. Likt postkolonial teori ser jag inte på kolonisationen av världens länder som en historisk era, utan anser den vara fortlöpande även i dag, dock med en något annorlunda form. Mitt intresse för hur samhället är organiserat har funnits med mig länge och med detta också en vilja att reflektera över vem som sätter agendan för vad som anses rätt, riktigt och viktigt. Med stöd i maktkritiska teorier anser jag mig ha en möjlighet att belysa en liten del i det maktutövande och beskrivande av världen som sker kontinuerligt runtomkring oss. Mot denna bakgrund föll således valet av studie på att granska utrikesdepartementet landrapporter, då dessa dels är utställda av myndigheter och dessutom beskriver länder och situationen i dessa.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt följer en presentation av tidigare forskning som jag anser vara relevant för min studie. Då forskning om utrikesdepartementets landrapporter, såvitt jag kunnat hitta, inte tidigare gjorts har jag valt att istället använda mig av forskning och utredningar som gjorts rörande begreppen jag avser använda i min studie. Nedan kommer alltså att följa en kortare introduktion till det material och de forskare jag hämta inspiration och teser från rörande konstruktioner och föreställningar gällande etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet.

Det enda material som jag under arbetets gång kommit i kontakt med som specifikt behandlar utrikesdepartementets landrapporter är en granskning gjord av RFSL. Även om denna granskning inte är av forskarkaraktär kommer jag ändå presentera den i detta avsnitt. Anledningen till detta är att jag anser den vara av ett sådant intresse för min egen studie och dess analys samt att det är det enda materialet som explicit granskat samma rapporter som denna studie ämnar granska. Utöver RFSL's granskning har jag använt mig av en avhandling gjord av Tina Mattsson. Hon är en forskare som inom ramen för socialt arbete fokuserar på

⁸ Sahlin, 1999

görandet av identiteter och kategorier i allmänhet, och genus och sexualitet i synnerhet. Hon har fokus på hur det sociala arbetet verkar normaliserande samt hur detta kan kopplas ihop till hur kön konstrueras i relation till sexualitet, etnicitet och klass. Mattssons fokus ligger i att utveckla kritiska metoder samt verka för ett icke diskriminerande socialt arbete.⁹ Annat material som jag anser vara adekvat för sammanhanget är en rapport från integrationspolitiska maktutredningen som behandlar föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag, då det är just föreställda identiteter gällande etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet min studie har i fokus. Rörande begreppet religion har jag valt att använda mig av Mattias Gardells bok, Islamofobi, som behandlar diskurser och föreställningar om islam i dagens Västeuropa¹⁰. Även om boken specifikt behandlar islam går hans resonemang ändå att koppla till kulturalisering och rasifiering av ”de andra” i andra sammanhang.

2.1 Sexualitet i Utrikesdepartementets landrapporter

Under år 2009 färdigställde RFSL:s Asylarbetsgrupp en rapport, **De homosexuellas situation är idag mycket lite känd**, där de granskat Utrikesdepartementets rapporter om mänskliga rättigheter i världens länder ur ett HBT-perspektiv. RFSL har under många år arbetat för att Sverige ska följa lagar och konventioner genom att ge skydd åt de HBT-flyktingar som söker sig till Sverige på grund av förföljelse. Anledningen till granskningen var att RFSL ville granska hur HBT-personers situation framställdes i Utrikesdepartementets landrapporter då de ofta ligger som grund för beslut i asylärenden. Enligt Genèvekonventionen så har alla människor som i sitt land löper risk för förföljelse på grund av exempelvis sexuell läggning eller kön rätt till asyl. HBT-personer som löper risk för förföljelse i hemlandet har således rätt att beviljas asyl i Sverige. Mot denna bakgrund fokuserar RFSL:s granskning i första hand på punkt 17 i landrapporterna, ”diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet”, då det är under denna punkt det redogörs för HBT-personers situation.¹¹

Granskningen undersöker hur mycket plats HBT-personers situation får i de olika landrapporterna och redogör för hur många rader, vilka källor samt vad som skrivs under punkt 17. Anledningen till detta är att de vill undersöka om författarna till rapporterna ger HBT-personers situation stort utrymme i rapporterna samt om de aktivt sökt information. De har även granskat huruvida transpersoner eller lesbiska personer specifikt nämns under punkten med syfte att undersöka om rapporterna bara fokuserar på homosexuella mäns situation.

Granskningen kommer fram till ”att Utrikesdepartementets landrapporter är tyvärr en nedslående läsning”¹² och menar på att det krävs en kvalitetssäkring av rapporterna med tanke på att landrapporterna i stor utsträckning används som grund för beslut i asylärenden. Rapporten anser att landrapporterna i mycket liten utsträckning redogör för HBT-personers situation, att punkt 17 i majoriteten av landrapporterna upptar en mycket liten del av det sammanlagda utrymmet samt att författarna till landrapporterna till viss del inte bemödat sig söka information om ämnet. Den uppmanar till åtgärder och anser att ambassadernas

⁹ Mattsson, 2005

¹⁰ Gardell, 2010

¹¹ RFSL, De homosexuellas situation är idag mycket lite känd, 2009

¹² RFSL, De homosexuellas situation är idag mycket lite känd, 2009:7

rapportering ska hålla hög kvalitet och inte bygga på ”enskilda tjänstemäns bristfälliga slutsatser”.¹³

2.2 Institutioner och görandet av kategorier

I Mattssons avhandling, *I viljan att göra det normala - en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*, diskuterar hon hur genus görs inom missbrukarvårdens sociala arbete och hur detta i sin tur konstruerar sexualitet, klass och etnicitet. Syftet med avhandlingen är att genom en intersektionell analys undersöka denna kategoriserings process samt hur det sociala arbetet kan ske utan normaliserande strukturer. Fokus ligger på det sociala arbetets praktik och hur behandling organiseras samt hur personalen, utifrån kön, ser på personerna de behandlar.¹⁴

Genom att referera till Butlers teorier om hur kön skapas genom handlingar, gester och ord försöker Mattsson förstå uppkomsten av kön. Hon erfar ett könat socialt arbete där socialarbetaren ser sig själv som en människa fri från könsförtryck och rådande normer medan klienten tillskrivs en rad offerpositioner. Mattsson menar att ”så länge könsförtryck tillskrivs de Andra och inte ses som ett förtryck som finns i hela samhället, är det svårt att i socialt arbete bidra till att påverka eller förändra på mer övergripande samhälls- och strukturnivåer”.¹⁵ Hon menar också att personalen genom sina handlingar och språk gör kön i sitt arbete med missbrukare och hur detta förstärks i samklang med klienters bakgrund, exempelvis etnicitet eller klasstillhörighet. I sin avhandling visar Mattsson hur män ses som sexuella subjekt medan kvinnor betraktas som traumatiserade sexuella objekt alternativt som maskulina kvinnor utan femininitet.¹⁶

2.3 Kategorisering av ”de andra” i politik, media och forskning

Som en del i statens maktpolitiska utredning sammanställdes år 2004 en antologi, SOU 2004:48, rörande hur sociala identiteter gestaltas och skapas i olika delar av samhället. De medverkande författarna till denna utredning, **Kategorisering och integration - Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag**, påvisar hur diskurser och föreställningar om olika grupper produceras och reproduceras, ibland annat offentlig politik, forskning och av media. I fokus ligger kategorin ”invandrare” med syfte att visa hur stereotypa föreställningar leder till en slags diskursiv diskriminering. Författarna till antologin visar på hur denna diskursiva diskriminering bidrar till ett skapande av ”vi” och ”de andra” och hur dessa, om de tillåts verka fritt och ses som normala, bidrar till ett rasifierat samhälle med fördomar och marginaliserande regler som följd. Utredningens resultat är avsedda att öppna upp för en ökad diskussion och kritisk analys av hur politik och inkluderande arbete kan utföras utan att öka stereotypifierande bilder av olika grupper av människor.¹⁷

¹³ RFSL, De homosexuellas situation är idag mycket lite känd, 2009:7

¹⁴ Mattsson, 2005

¹⁵ Mattsson, 2005:257

¹⁶ Mattsson, 2005

¹⁷ Borevi & Strömblad, 2004

Två av författarna som bidragit med varsitt kapitel i utredningen som är särskilt intressanta för denna studie är Ylva Brune och Anders Wigerfelt. Wigerfelt¹⁸ påvisar samhällsvetenskapens skyldighet att synliggöra hur kategoriseringar, benämningar och begrepp uppfattas och tolkas. Han anser att beroende på hur begreppen används i forskning och offentliga handlingar har detta inte bara en intern betydelse, utan att det även påverkar uppfattningen om världen. Även Brune¹⁹ betonar hur kategoriseringar och diskurser påverkar samhällets syn på världen. Hon fokuserar på media som reproducerare av normativa föreställningar om olika grupper och hur dessa kan verka exkluderande och stigmatiserande. Gemensamt för dem båda är att de ställer sig kritiska till det oproblematiska förhållningssätt media och forskning har till de attityder och kategoriseringar som bidrar till negativa uppfattningar om utsatta grupper i samhället eller i världen.²⁰

2.4 Rasifiering och kulturalisering av religion

Fenomenet att ständigt söka efter en hotbild eller motpol, menar religionshistorieprofessorn Mattias Gardell, har alltid funnits ur ett historiskt perspektiv. Inte sällan har hotbilden fått representeras av en etnisk eller religiös grupp. Islamofobi är ett sådant exempel på samtidens hot men går även att spåra en mycket lång tid tillbaka i Europas historia. Gardell beskriver i sin bok **Islamofobi** hur kolonialmakterna länge haft fokus inställt på ”okultiverade” muslimer men att muslimföraktet fick ge vika för antisemitismen en period under 1900-talet. Gardell ser hur historien upprepar sig och att islam och muslimer återigen ses som ett hot mot det ”moderna” Europa. ”Bilderna av muslimer som en från den universella människan särskild sort har en förhistoria som är nästan lika anrik som den antisemitistiska och bottnar i medeltida kristna bestämningar”.²¹ Retoriken idag handlar alltså om islam, men strukturen för främlingsgörandet kan appliceras på vilken annan grupp som helst, så länge den inte uppfyller normen för den mäktige vite västeuropén.

Gardell ser de rasistiska partiernas intåg i Europas parlament som ett tecken på en islamofobi i upptakt. Den antimuslimska diskursen har tidigare fått stå oemotsagd och har därför tilltagit i styrka. De rasistiska partiernas antimuslimska budskap skapar opinion och smittar av sig på övriga partier som i linje med deras politik inför förbud mot exempelvis slöjor, minareter och registrerar muslimer. Gardell menar att det rustas upp till försvar i Västeuropa, mot hotet från ”de” som hotar att störa den demokratiska ordningen. Rasifieringen av muslimer har blivit så pass normaliserad att den reproduceras utan vidare reflektion. Exempelvis talet om islam som strukturellt kvinnoförtryckande avleder uppmärksamheten från ett allmänt patriarkalt förtryck som råder även i Europa.²²

¹⁸ Wigerfelt, 2004

¹⁹ Brune, 2004

²⁰ Brune, 2004 & Wigerfelt, 2004

²¹ Gardell, 2010:10

²² Gardell, 2010

3. Teori

I detta teoretiska avsnitt ämnar jag redogöra för de teorier jag valt att använda mig av i studien. Jag kommer att beskriva grunddragen och utgångspunkterna i teorierna samt beskriva hur de olika perspektiven resonerar kring språkliga diskurser och praktiker .

3.1 Teoretisk referensram

Som teoretisk utgångspunkt har jag valt att använda mig av poststrukturalismen och dess konstruktivistiska teser om hur världen och samhället skapas genom sociala och språkliga praktiker.²³ Teorier som hämtat inspiration från poststrukturalismens tankebanor är postkolonialism, intersektionalitet samt queerteori, därför har jag valt att i min analys utgå ifrån dessa. Gemensamt för dessa teorier, förutom dess konstruktivistiska grund är att de alla betonar språkets vikt i skapandet av maktrelationer och diskursiva sanningar.²⁴ Då min ansats är att göra en diskursanalys utifrån det skrivna materialet i de granskade landrapporterna, rörande begrepp som etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet, anser jag dessa teorier som passande.

3.2 Poststrukturalism

Tanken om att det finns universella sanningar och att kunskap bör ses som objektivt och oföränderligt är något poststrukturalismen motsätter sig.²⁵ Istället försöker denna visa hur världen skapas genom språkliga sociala praktiker. Inom poststrukturalismen betonas språkets betydelse och perspektivet menar att just språket är avgörandet i formandet av politik, institutioner och identiteter.²⁶ Detta formande av sociala och strukturella positioner är ständigt pågående och positionerna förändras med tiden. Om världen konstrueras genom språket betyder det även att vi förstår det genom detta. På så vis går det inte att undanta språket i vår förståelse av kunskap.²⁷ ”Språket måste förstås som ett system av tecken och ord som ges mening genom implicita och explicita relationer och kontraster”.²⁸ Språket blir begripligt först när det får en mening. Denna mening skapas i regel genom binära oppositioner, där ett ord enbart blir begripligt genom dess motsats. Språket är konstruerat så att det är strukturerat efter dessa binära oppositioner, även så kallade dikotomier, som exempelvis man/kvinna, rik/fattig, heterosexuell/homosexuell. Begreppet kvinna får alltså dess betydelse genom begreppets motsats, i detta fall man. Detta betyder alltså att förståelsen och upplevelsen av begreppen kvinna och man ligger i den föreställda skillnaden mellan dessa.²⁹

I de dikotoma uppdelningarna finns inte bara en föreställning om ett begrepps innebörd i relation till dess motsats, det finns även en inneboende maktordning. De binära

²³ Eriksson et al, 2007

²⁴ Se Thörn, 2007, Taguchi, 2004,

²⁵ Taguchi, 2004

²⁶ Eriksson et al, 2005

²⁷ Wikström, 2007

²⁸ Eriksson et al, 2005, sid 18

²⁹ Ambjörnsson, 2006

oppositionerna är inte symmetriska eller jämlika, de är ordnade i ett hierarkiskt system där en del i oppositionen är överordnad den andra.³⁰

Poststrukturalismen ämnar inte förändra rådande diskurser och maktstrukturer, snarare ligger ansatsen i att försöka synliggöra hur dessa skapas och påverkar samhället. Genom att analysera hur strukturella språkliga konstruktioner skapar mening söker poststrukturalismen ifrågasätta och förkjuta makten inom de binära positionerna och på så vis även öppna för en vidgad språklig struktur.³¹

3.2.1 Postkolonialism

Ett forskningsfält som hämtar mycket inspiration från den ovan beskrivda poststrukturalismen är postkolonialismen. Likt poststrukturalismen försöker den analysera hur språket och diskurser påverkar vår syn på världen och hur dessa verkar stigmatiserande och utestängande för dem som befinner sig utanför dessa diskurser. Inom postkolonialismen är det av stor vikt att ha historien som referens till varför världen ser ut som den gör idag, där kolonialismen satte västvärlden i en position att definiera vilka livsstilar och kulturer som är eftersträvansvärda, något som i allra högsta grad lever kvar än idag.³²

Det postkoloniala fältet är mycket brett och mångfacetterat men har sin grund i Indisk kultur- och historieforskning som växte fram som en kritik mot nationalistiska och koloniala historiebetydelser. Denna kritik grundade sig i att folkets agerande ignorerades och den lilla men rika och utbildade andelen människors förrehavanden premierades och lyftes som avgörande.³³ Kolonialismen är förvisso rent formellt över men de postkoloniala tänkarna menar att dess inflytande fortfarande genomsyrar och påverkar världen.³⁴ Effekterna av västvärldens kolonisering och exploatering är stora och trots att de officiella kolonialmakterna idag inte har något direkt inflytande över sina forna kolonier, råder fortfarande hierarkiska maktrelationer där länder i Syd sällan har något att konkurrera med i form av ekonomiska eller sociala resurser. Västvärldens normer och kulturella föreställningar präglar alltså i hög grad världen och det är just detta postkolonial teori vill belysa, hur sambandet mellan kultur och imperialism sätter gränser och skapar homogeniserade och stereotypifierande föreställningar om *andra* kulturer.³⁵ ”Direkt eller indirekt kolonialism medför utan tvivel alltid kulturell ofrihet i de länder som upplever den, en smitta som är desto mer genomgripande ju mer fördold den är”³⁶ Den dominerande delen av västvärlden sätter agendan för vilka tankesätt och livsstilar som är eftersträvansvärda och överför därför detta till dominerade delar av världen.³⁷ En postkolonial teoretiker är Gayatri Chakravorty Spivak som även gjort sig känd genom att kritisera den postkoloniala teoribildningen då hon anser att många postkoloniala forskare i allt för stor grad gör anspråk på det teoribildningen säger sig vilja ifrågasätta, nämligen beskrivningen av sanningen. Spivak³⁸ fokuserar mycket på västvärldens imperialistiska intressen där ekonomiska och kapitalistiska intressen ofta styr

³⁰ Ambjörnsson, 2006

³¹ Eriksson et al, 2005

³² Loomba, 2008

³³ Eriksson et al, 2005

³⁴ Se exempelvis de los Reyes et al, 2006, Thörn, 2005, Ambjörnsson, 2006

³⁵ Eriksson et al, 2005

³⁶ Mudimbe, 2005:129

³⁷ Mudimbe, 2005

³⁸ Spivak, 1999

diskurserna. Hon menar att västvärldens beskrivningar av resten av världen tenderar att underminera andra berättelser och menar vidare att västvärldens koloniala projekt i mångt och mycket inte bara är pågående utan även tilltagande i sin omfattning.

I och med att utgångspunkten i identitetskapande och livsstilar skapas utifrån ett västerländskt perspektiv skapas också ”det andra”. Det andra symboliserar det främmande som i en hierarkisk struktur hamnar i underläge gentemot den västerländska diskursen. Att angripa och ifrågasätta denna hierarkiska ordning är viktigt inom den postkoloniala forskningen, där ansatsen är att bryta ner de föreställningar om det andra som skapas genom eurocentrism och de föreställningar som historiskt präglat vår bild av världen.³⁹

3.2.2 Intersektionalitet

Intersektionalitetsbegreppet växte fram bland svarta feminister i USA som en reaktion mot de forskningsfält där fokus och analytisk tyngd enbart låg på en ensam verkande kategori eller position. De intersektionella anhängarna anser att en analys av hur kategoriseringar produceras och reproduceras processuellt i samklang med varandra, för att få en djupare förståelse om samhälleliga relationer och ordningar är nödvändig.⁴⁰ Kategorier som exempelvis kön, klass, sexualitet och etnicitet formas och påverkas alltså i relation till varandra.⁴¹ Dessa kategorier bör inte ses som överordnade varandra eller inordnas i en hierarkisk ordning och på så vis ges hegemonisk karaktär. Om detta sker tillskrivs olika subjektpositioner eller sociala kategorier olika social status och därmed riskerar politiska och vetenskapliga diskurser stärka dikotoma och hierarkiska positioner kategorier emellan.⁴²

Intersektionaliteten ansluter sig till en socialkonstruktivistisk och poststrukturalistisk tradition där samhället och språket skapar kategorier och positioner. Med ett intersektionalitetsperspektiv går det således, genom att se kategoriers samverkan, att öppna möjligheterna för en maktanalys och lösa upp det homogena, fasta och kategoriserande. Intersektionalitet kan ses som ett verktyg för att lösa gränser mellan identiteter och kategorier och analysera hur de påverkar varandra.⁴³ Anhängare av intersektionaliteten anser sig sakna en koppling mellan olika identiteter och positioner inom olika forskningsområden, som exempelvis genusvetenskapen. En analys av maktordningar ur enbart ett feministiskt perspektiv kan enligt dessa vara missvisande. Mohanty, som är av den postkoloniala feminismens lära, beskriver hur angeläget det är att analysera fler faktorer för att kunna göra en riktig granskning av vilka krafter som påverkar människors liv. Sexuella ordningar, religion, etnicitet och annan social kontext måste tas i beaktande enligt henne för att kunna formulera en politisk agenda. Mohanty hävdar vidare att ett intersektionellt perspektiv möjliggör ett synliggörande av de olika maktordningar som samverkar och är beroende av varandra. Detta anser hon upplöser gränser mellan sociala kategoriseringar men erkänner även skillnader.⁴⁴

³⁹ Eriksson et al, 2005

⁴⁰ Reyes & Mulinari, 2005

⁴¹ Lykke, 2005

⁴² Phillips & W. Jørgensen, 2002

⁴³ De los Reyes et al, 2006

⁴⁴ Mohanty, 2007

De los Reyes, Mulinari och Molina anser att intersektionalitet är en viktig utgångspunkt för att kunna påvisa och analysera de socialt konstruerade makthierarkier som samhället vilar på. De anser att alla identiteter är beroende av ett kontextuellt sammanhang där dessa kan förändras då kontexten är en annan.⁴⁵ Det är analysens sammanhang som bör ligga som grund för användningen av vissa kategorier, alla kategorier är inte nödvändiga att använda sig av i en analys utan beror på vilket fenomen som tas i beaktande.⁴⁶

Stor vikt läggs alltså inom intersektionalitetsperspektivet vid att analysera olika maktstrukturer samt hur dessa, genom normalitetsdiskurser, legitimeras. Begreppet kultur är exempelvis ett begrepp som bör brytas ner och ses som en kombination av diskursiva ordningar och kategoriseringar, det faktum att kultur i dag av somliga anses vara något statiskt och oberoende av kontext bör alltså problematiseras. Kultur, liksom de flesta identitetsbegrepp, bör istället ses som tillstånd formade av ett sammanhang och olika maktstrukturer.⁴⁷

Att synliggöra och bryta ner maktstrukturer som råder i världen är en viktig del hos intersektionalitetsbegreppets anhängare då de som besitter makt ofta formar accepterade diskurser och normer. Att västvärldens normer och sätt att leva betraktas som det ”rätta” kritiserar och en debatt runt det postkoloniala arvet länder i syd lever med efterfrågas. Genom att ha historien som referens rättfärdigas gällande strukturer med hänvisning till hur det har varit och vad en ”naturlig” samhällsutveckling innebär.⁴⁸

3.2.3 Queerteori

Queerteori, som har hämtat inspiration från Gay and Lesbian Studies, feministisk forskning och en poststrukturalistisk teoribildning, är en samling teorier som sammanfattningsvis kan sägas ha ett kritiskt förhållningssätt till normer. Att Queerteori har influerats av poststrukturalistiska tankebanor framkommer i dess resonemang kring hur språket skapar en föreställd bild om verkligheten. Språket används således som ett redskap för att analysera makt och dess produktion av sanningsregimer. Ur ett poststrukturalistiskt perspektiv, fungerar språket som en drivkraft att göra genus processuellt, det är alltså språket och dess handlingar som konstruerar genus och inte tvärtemot.⁴⁹ Queerteori efterfrågar en mer nyanserad diskussion kring samhälle, sexualitet och identitet och istället för att fokusera på det ”avvikande” inriktar sig queerteori på normer kring hur sexualitet och identitet uppstår, upprätthålls och sanktioneras. Enligt queera tänkare gör dessa strukturer och normer att vissa former av sexualitet privilegieras och upplevs som normala, medan andra bestäms som onormala, önskade och avvikande.⁵⁰

En av de mest inflytelserika personerna inom queerteori är filosofen Judith Butler och hennes filosofiska teser kan ses som grundstenen för queerteori. Ett centralt begrepp som Butler och queerteoretiker ofta använder i analysen av hur samhället och språket är organiserat är heteronormativitet. Heteronormativiteten innefattar lagar, strukturer och handlingar som

⁴⁵ de los Reyes et al, 2006

⁴⁶ Lykke, 2005

⁴⁷ Mulinari, 2006

⁴⁸ de los Reyes et al, 2006

⁴⁹ Butler, 2006

⁵⁰ Ambjörnsson, 2006

vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt eftersträvansvärt.⁵¹ Queerteori har även hämtat inspiration från Foucault och hans teser om sexualitet. Enligt Foucault disciplineras människor in i ett system genom dold eller öppen maktutövning. Eftersom makt är förenat med sanning och sanning i sin tur är kopplat till vetenskap, skapas diskurser om kroppen och hur vi ska använda den. Dels menar Foucault att kroppen ses som en maskin där kroppen skall nyttomaximeras i arbete dels att kroppen skall användas till reproduktion.⁵² Foucault hänvisar likt Butler⁵³ till hur språket genom klassificering och kategorisering skapar sexuella handlingar som i sin tur leder till analyserbara sexuella kategorier. Talet om sexuella kategorier analyseras som exempelvis homosexuella, perversa eller normala och i detta tal sammankopplas ”normal” sexualitet med reproduktion och heterosexuellt sex.⁵⁴

Queerteori kan således vara användbart i forskningsarbete för att belysa och analysera samhällets föreställningar om kön och sexualitet samt hur dessa uppstår som en effekt av en sanningsregim som är instiftad och legitimerad av ett maktpolitiskt system.⁵⁵

Uppfattningen om en människas kön kommer inte ”inifrån” utan vi görs som subjekt genom ett resultat av maktrelationer och påverkan ”utifrån”. Beroende på diskursen eller den sanningsregim som diskursen utgör uppfattar vi vår könsidentitet som något fast och biologiskt. Med utgångspunkt i hur kön görs genom diskursiva sanningar ser queerteori heteronormen som görare av kön. ”Butler menar att heterosexualitet tenderar att förstås som naturligt eftersom det knyts till ett kön som förstås som biologiskt och prediskursivt. Även om det som tolkas som genus förstås som en konstruktion tolkas alltså både kön och heterosexualitet som naturliga och som att de har med varandra att göra”.⁵⁶ Detta brukar Butler översätta till den *heterosexuella matrisen* där de enda möjliga könen är man eller kvinna och det är detta som organiserar genus, kroppar och begär. Antalet kön och genus är enligt Butler oändliga och hon menar att den heterosexuella matrisen tvingar in oss i olika roller, där alternativen endast är man och kvinna eller manligt och kvinnligt.⁵⁷ Vidare påvisar den heterosexuella matrisen att samhällets individer inte endast skall ha specifika genusattribut, en människa tvingas också att vara antingen man eller kvinna som åtrar varandra.⁵⁸ I och med detta kan sägas att Butler har dekonstruerat förståelsen av kön genom att påvisa att konstruktionen av kön är starkt ihopkopplad till heterosexualitet.⁵⁹

Vid sidan av heteronormativitet och den heterosexuella matrisen är begreppet *performativitet* vanligt förekommande i queer teori. Då genus likt fysiskt kön är en social konstruktion är det också möjligt att frångå den könsbundna värdehierarkin men performativa handlingar bidrar till ett upprätthållande av dessa. Performativa handlingar är ofta insocialiserade och sker omedvetet genom språk och handling, ofta på ett sådant vis att vi aldrig behöver ifrågasätta dem. Könsidentitet är alltså ett resultat av performativa handlingar och en effekt av konstant upprepade mönster. ”Känslan av att vara pojke uppstår av att man handlar på vissa specifika sätt och låter bli att göra annat. Därför finns det heller ingen inneboende ursprunglig manlighet, kvinnlighet, homo- eller heterosexualitet”.⁶⁰

⁵¹ Ambjörnsson, 2006

⁵² Foucault, 2002

⁵³ Butler, 2006

⁵⁴ Foucault, 2002

⁵⁵ Ambjörnsson, 2006

⁵⁶ Mattsson, 2005:26

⁵⁷ Butler, 2006

⁵⁸ Ambjörnsson, 2006

⁵⁹ Wikström, 2007

⁶⁰ Ambjörnsson, 2006:137

3.3 Sammanfattning och reflektioner

Sammanfattningsvis kan sägas att alla dessa perspektiv utgår från ett konstruktivistiskt perspektiv där kategorier inte ses som något konstant eller objektivt. Dessa poststrukturellt influerade teorier efterfrågar alla ett språk som inte är bundet av dikotomier baserade på maktordningar. Medan fokus för queerteori kan sägas ligga på kön och sexualitet använder sig intersektionaliteten av en uppsjö av situerade kategorier och hur dessa samverkar i olika sammanhang. Postkolonialismen kan sägas ha kolonialismen som utgångspunkt där en eurocentrisk världsbild och ett politiskt system än idag tvingar andra länder till underkastelse. Teoriernas fokus kan alltså tyckas vara olika men dess frågor är desamma; är det rimligt att en liten del av samhället ska ha makt att styra, definiera och kategorisera resten av världen? Teorierna efterlyser en alternativ värld, där ett språk och ett samhälle är organiserat, om inte fritt så åtminstone mindre bundet och oberoende av hegemoniska diskurser och hierarkiserande dikotomier.⁶¹

4 Metod och tillvägagångssätt

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för mitt metodologiska arbete med denna studie. Jag kommer att diskutera och motivera metodval, beskriva diskursanalys som metod samt resonera kring studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

4.1 Metodval

Denna studie är en kvalitativ ansats som avser granska utrikesdepartementets landrapporter genom en diskursanalys. Studien är således en slags textanalys där diskurser, normer och begreppstillämpning identifieras och analyseras. Det viktigaste i en analys av flera texter är att texterna har en koherens, alltså att de är likvärdiga eller rent tematiskt går att sammankoppla.⁶² Texterna som granskas i denna studie är väldigt lika i sin struktur, har samma utgivare, samt att de alla behandlar samma tematiska områden i relation till levnadsvillkor och mänskliga rättigheter. De kan således anses som lämpliga för en form av textanalys. I en diskursanalys ”kan det dock aldrig vara fråga om någon ren textanalys, utan analysen bör bidra till en förståelse av diskursens förutsättningar och ursprung i en speciell samhällelig kontext och/eller dess konsekvenser genom de sociala konstruktioner av verkligheten, som de skapar och vidmakthåller”⁶³

Inom diskursanalysen behandlas de texter som ska granskas som data och metoden kan anses som kvalitativ då den till stor del ämnar analysera meningar och mönster. Med mina frågeställningar i åtanke kan alltså en diskursanalys vara mig behjälplig i ett besvarande av dessa samt för att synliggöra och ifrågasätta eventuella diskursiva sanningar.

⁶¹ Se exempelvis Ambjörnsson, 2006, Eriksson et al 2005, Mohanty, 2007

⁶² Bergström & Boréus, 2005

⁶³ Sahlin, 1999:89

4.2 Diskursanalys

Diskursbegreppet är ett relativt brett begrepp som för olika personer har olika innebörd, gemensamt för dem är dock att de fokuserar på språket i någon typ av social praktik. ”En diskurs kan beskrivas som ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet. Diskurser har också ett dynamiskt inslag eftersom regelsystemen i dem förändras”.⁶⁴ Diskursbegreppet kan öppna upp för en analys för hur olika föreställningar om- och maktrelationer i världen representeras och reproduceras.

Diskurs som teoretiskt- eller analytiskt verktyg är inom samhällsvetenskapen en ganska ny men expanderande tradition som ger en möjlighet till en djupare och breddad form av textanalys. I diskursanalysen, som jag ämnar använda mig av i mitt resultat, studeras och analyseras samhällsfenomen med fokus på språket, som inom denna tradition fungerar som ett redskap för uppfattningen och förståelsen av världen.⁶⁵ Eftersom språket beskriver samhället och dess företeelser reproduceras även givna föreställningar om det. Språket skapar alltså diskurser när vi talar eller beskriver vår omgivning.⁶⁶ Inom diskursanalysen antas människors föreställningar ha en produktiv roll som aktiv bärare och formare av diskurser, detta innebär att språket inte alltid återger verkligheten utan snarare uppfattningen om hur den ser ut.⁶⁷ Foucault hävdar att ”sanningar” eller ”kunskap” är diskursiva konstruktioner där makten avgör vad sanningen är. Diskursiva ordningar, såsom exempelvis lagstiftning, är enligt Foucault ett uttryckssätt för maktrelationer i samhället. Inom dessa diskursordningar finns olika diskursiva praktiker där tal och skrift tolkas olika beroende på var det verkar. Diskurserna får alltså olika innebörd beroende på var de befinner sig och vilka som tolkar dem⁶⁸

Att enbart se på språket som en självständig styrande diskurs riskerar dock att underminera andra faktorer påverkan, såsom politiska, ideologiska eller kulturella diskurser Det är därför viktigt att vara uppmärksam på hur olika diskurser verkar samtidigt.⁶⁹

4.2.1 Kritisk diskursanalys

Den kritiska diskursanalysen syftar till att synliggöra och dekonstruera de konstruktioner av världen som finns överallt i vårt samhälle. Konstruktioner som omger oss uppfattas och framstår som naturligt givna då de reproduceras och upprätthålls. Företeelser som uppfattas som någonting normalt och naturligt, verkar normativt och utestänger därför ett visst sätt att tänka, vara och tala.⁷⁰ På så vis bidrar alltså diskursiva praktiker ”till att skapa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper, till exempel mellan sociala klasser, mellan kvinnor och män, mellan etniska minoriteter och majoriteten”.⁷¹ Den kritiska diskursanalysen erbjuder således en möjlighet att empiriskt undersöka och teoretiskt

⁶⁴ Bergström & Boréus, 2005:309

⁶⁵ Bergström & Boréus, 2005

⁶⁶ Ambjörnsson 2004

⁶⁷ Bergström & Boréus, 2005

⁶⁸ Foucault, 1993

⁶⁹ Van Dijk, 1998

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Phillips & W. Jørgensen, 2002:69

problematisera utvecklingen i diverse sociala sammanhang genom att se på hur relationen mellan diskursiv praktik och kulturell och social utveckling ter sig.⁷²

Diskursteoretikern Van Dijk fokuserar i sin diskursanalytiska forskning kring sociala problem på hur överordnade diskurser konstruerar och konstituerar maktförskjutningar och värdehierarkier. Han menar likt Foucault att diskursen följer dominerande och överordnade gruppers intressen och tillvaratar dem. Därför är det viktigt att vara medveten om hur dessa diskurser verkar, för att på så vis kunna utjämna orättvisor och sociala problem i samhället.⁷³ Att kulturella diskurser ligger som grund för etnocentriskt tänkande och vidare till rasistiska ideologier anser van Dijk media, maktelit samt institutioner ha en stor del i, då dessa bidrar till diskursiva sanningar som utmynnar i diskriminering och fördomsstrukturer.⁷⁴ När diskurser konkurrerar om en styrande position, tydliggörs gränser och genom det uppstår en hegemonisk mätning dem emellan. Det är de hegemoniska diskurserna som formar individer i samhället till förståelse, varav de verkar begränsande och tvingande.⁷⁵

I en kritisk diskursanalys är forskarens förförståelse ett viktigt verktyg i analysen enligt van Dijk. Han menar att denna uttalat subjektiva förförståelse kan komma med fördelar förutsatt att transparens och korrekta analysverktyg finns att tillgå.⁷⁶ Därför kan alltså sägas att den kritiska diskursanalysen inte behöver uppfattas som politiskt neutral utan snarare som ett kritiskt tillvägagångssätt som är politiskt involverad och verkar för social förändring. ”kritisk-diskursanalytiska angreppssätt ställer sig -i frigörelsens namn- på de undertryckta samhällsgruppernas sida. Kritiken ska avslöja den roll som en diskursiv praktik spelar för upprätthållandet av ojämlika maktförhållanden”.⁷⁷

4.2.2 Diskurs och makt

Att ha ett maktperspektiv inom diskursanalysen är viktigt, i synnerhet vid en tolkning av Foucaults eller Laclaus och Mouffes analyser kring diskurser. Foucault talar mycket om samhällets maktapparat som disciplinerande och bestraffande men också som en producent av motstånd.⁷⁸ Laclau och Mouffes tankegångar går, likt Foucaults, att kopplas ihop med marxistiska tankegångar. De pekar på en mer politisk och ideologisk diskursstruktur där antagonism spelar en stor roll. Begreppet antagonism kan dels ses som en motsättning på en ekonomisk nivå dels som en konflikt gällande meningsskapande på en språklig nivå. Det finns en konstant pågående kamp kring vem som innehar ”sanningen” gällande såväl ekonomiska och politiska diskurser som en människas identitet. Kopplingen till marxismen blir tydlig genom marxisten Gramscis teser om idéernas roll i samhällsutvecklingen. Gramsci använde begreppet hegemoni för att beskriva de tillstånd där rådande ”sanningar” och normer inte utmanas utan tillåts verka ensamma och maktutövande, detta trots att det ofta finns underordnade kategorier, exempelvis hur en samhällsklass är underordnad en annan. Teorier om samhällsklasser har sin utgångspunkt i hur människors arbetssituation samt kapitaltillgångar påverkar deras livsvillkor. Det betyder alltså att en position som en människa har på arbetsmarknaden även påverkar vilka möjligheter den personen har i livet utanför arbetet.⁷⁹ Denna klasstillhörighet påverkar i sin tur makten en

⁷² Phillips & W. Jørgensen, 2002

⁷³ Van Dijk, 1998, Foucault, 1993

⁷⁴ Van Dijk, 1998

⁷⁵ Phillips & W. Jørgensen, 2002

⁷⁶ Van Dijk, 1998

⁷⁷ Phillips & W. Jørgensen, 2002:70

⁷⁸ Phillips & W. Jørgensen, 2002

⁷⁹ Bergström & Boréus, 2005

människa har över sin egen livssituation och möjligheten till bland annat utbildning, god hälsa eller bra boende. I klassbaserade teorier finns tanken om att alla människor med samma klassbakgrund delar vissa upplevelser men med detta inte sagt att en samhällsklass bör ses som en homogen grupp.⁸⁰

Maktperspektivet behöver dock inte alltid utgå ifrån ett klassperspektiv utan kan även handla om exempelvis ett medialt klimat där producerade diskurser och normer skapar föreställningar och värderingar. Att dechiffrera makten i allmänhet och den hegemoniska makten i synnerhet är således ur ett diskursanalytiskt perspektiv en viktig del.⁸¹

4.3 *Analys*

Som analysmetod har jag, likt tidigare beskrivet i metoddelen, använt mig av diskursanalys i allmänhet och kritisk diskursanalys i synnerhet. För att analysera mitt empiriska material har jag således hämtat stöd i diskursanalysens teser. Diskurser är som tidigare nämnt en slags representation av en föreställd verklighet där framförallt språket konstruerar och konstituerar vår världsbild. Genom en diskursanalytisk läsning av mitt empiriska material har jag lokaliserat och analyserat konstruktioner jag funnit diskursstyrda. Extra fokus har lagts på användningen av, eller konstruktionen kring, begreppen som lysts i studiens frågeställning, det vill säga; etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet.

Då det inom diskursanalysen är viktigt att reflektera över vem det är som får definiera en företeelse eller situation har jag under min granskning av landrapporterna hela tiden varit medveten om dess ursprung, det vill säga att de är producerade åt Utrikesdepartementet och Migrationsverket av Utrikesdepartementet i samråd med Sveriges ambassader.⁸²

Mitt analysarbete har bestått av en process där jag vid en noga och upprepande läsning av landrapporterna försökt utvinna olika språkliga kategorier. Diskursanalysen kräver en sådan noggrann läsning av det empiriska materialet då den ämnar blottlägga språkliga konstruktioner. Först bör forskaren tillskansa sig en överblick för att sedan kunna göra analytiska nedslag i textens struktur.⁸³ Under analysens process har jag sökt finna huruvida kategorier konstrueras samt vilka faktorer som kan ses som bidragande till produktionen. Jag har även försökt reflektera kring hur kategorier samverkar med andra kategorier samt i vilken kontext kategorin återfinns. Diskursanalysen gör det möjligt att se det märkvärdiga i något som framstår som naturligt. Alltså att ifrågasätta fenomen som framställs som sanningar eller formell fakta, genom att läsa implicita eller explicita diskurser i dess närhet. ”Ingen text kan uttrycka allt utan vilar på en rad outtalade förutsättningar, men i en diskursanalys läser man inte texterna för att se vad de vill säga, utan man granskar dem för att undersöka vad de underförstår, omöjliggör, respektive implicerar”.⁸⁴

⁸⁰ Alakoski och Nielsen, 2006

⁸¹ Bergström & Boréus, 2005

⁸² www.manskligarattigheter.gov.se

⁸³ Bergström & Boréus, 2005

⁸⁴ Sahlin, 1999:91

4.4 Tillvägagångssätt

I denna del av studien kommer jag att presentera mitt empiriska material som ligger som grund för studien samt redogöra för hur mitt urval kan motiveras. Jag kommer även att göra en kortare förklaring till hur jag samlat in data som använts i arbetet.

4.4.1 Presentation av empiriskt material

Utrikesdepartementets rapporter om mänskliga rättigheter i världens länder utgör viktiga arbetsverktyg för olika svenska myndigheter. Innehållet i landrapporterna baseras på underlag från Sveriges ambassader runt om i världen och har sammanställts i samråd mellan dessa och utrikesdepartementet. Rapporterna säger sig vara baserade på tillgänglig offentlig information genom olika människorättsorganisationer, FN-organ samt genom ambassadernas egna kontakter⁸⁵ men saknar i regel källhänvisningar.

Cirka 190 länder finns presenterade i en landrapport varav denna studie granskat 10 av dessa och rapporterna som finns att läsa i dags dato avser år 2007.⁸⁶

Rapporternas innehåll omfattar kulturella, sociala, ekonomiska, politiska och medborgerliga rättigheter i relation till Förenta Nationernas centrala konventioner om mänskliga rättigheter. Alla rapporter följer en liknande struktur där ca 20 punkter behandlar ländernas situation i relation till de mänskliga rättigheternas olika teman. Rapporterna kan enligt utrikesdepartementets hemsida skilja sig åt rörande textmängd och detaljnivå. Rapporterna som granskats i denna studie har ett textomfång på cirka 15-20 sidor vardera, dock med vissa undantag. Det står också att innehållet i rapporterna har verifierats efter kapacitet men att det trots detta kan förekomma sakfel.⁸⁷

4.4.2 Datainsamling och urval

Mitt empiriska material för denna studie har inhämtats från Regeringskansliets hemsida för mänskliga rättigheter.⁸⁸ Alla Landrapporter finns tillgängliga som PDF-filer varpå dessa har laddats ner samt skrivits ut.

I denna studie har 10 av regeringskansliets cirka 190 landrapporter granskats. Med migrationsverkets statistik över antal inkomna asylansökningar under år 2009 valdes de tio landrapporter ut som beskriver de länder som flest människor kom ifrån då de ansökte om asyl i Sverige. Motiveringen till detta urval ligger i att dessa landrapporter kan antas vara mest frekvent använda i och med att många människor som söker asyl i Sverige kommer från något av dessa tio länder. De granskade landrapporter handlar således om mänskliga rättigheter och människor levnadssituation i; Afghanistan, Azerbajdzjan, Eritrea, Iran, Irak, Mongoliet,

⁸⁵ www.manskligarattigheter.gov.se

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

Ryssland, Serbien, Somalia och Syrien. Av det totala antalet inkomna asylansökningar hade mer än hälften av de asylsökande sitt ursprung i något av dessa tio länder.⁸⁹

4.5 Validitet och reliabilitet

Då min teoretiska ansats i detta arbete är av diskursanalytisk karaktär som ämnar blottlägga diskurser och kategoriseringar i studiens empiriska material är ansatsen till generaliserbarhet liten. I synnerhet med tanke på den konstruktivistiska syn på kunskap och sanningar mina teoretiska och metodologiska utgångspunkter har, där generaliseringar anses tendera att homogenisera och konstituera normativa föreställningar.⁹⁰ För att fastställa en studies reliabilitet menar Svensson⁹¹ att det kan vara rimligt att reflektera över huruvida liknande studie med samma metod skulle ge samma resultat, alltså en slags upprepad mätning. Inom diskursanalysen kan detta dock te sig lite mer komplext då diskursanalysen, till skillnad från vissa andra metodologiska ansatser, tillåter att forskarens förförståelse speglas i resultatet. Diskursanalysen syftar alltså inte till att återge en sanning, utan snarare en eller flera tolkningar av den. Genom att vara tydlig med sin förförståelse som forskare samt vara tydlig med tillvägagångssätt och metod och inte göra anspråk på generaliserbarhet kan en studie som denna ändå uppnå viss reliabilitet.⁹² Denna studie syftar således inte till att beskriva hur utrikesdepartementets landrapporter *är*, utan vill snarare beskriva, med poststrukturalistiska utgångspunkter, hur vissa delar i de tio granskade rapporterna *kan* läsas.

Gällande validitet syftar begreppet till att klargöra huruvida en studie mäter det den säger sig vilja mäta samt att det finns en trovärdighet där det empiriska materialet hittar stöd i annan empiri. I denna studie betyder validitetskontrollen att se hur begrepp som etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet används i landrapporterna samt vilka styrande diskurser som tillämpas och hur detta kan stödjas i andra teorier. Det ska således finnas en koherens i syftets ansats samt tillämpning av teoretiskt material.⁹³ Genom de teorier som jag beskrivit i studiens teoretiska avsnitt anser jag att det finns en adekvat sammankoppling mellan studiens syfte, fokuseringsbegrepp och teoretiska utgångspunkter.

Ett vanligt förekommande begrepp som av vissa anser vara särskilt viktigt, framförallt i en diskursanalys, är att studien har hög transparens.⁹⁴ En kritik av detta har framförts av Spivak som menar att en forskare som hävdar sin transparens gör samma anspråk på det som poststrukturalismen säger sig vara motståndare till. Nämligen att anse sig själva agera transparent och utan ideologiska undertoner. Även om en studie önskar belysa en kritik av västerländska diskurser sitter fortfarande forskaren på en privilegierad position och kan därför aldrig agera helt transparent.⁹⁵

⁸⁹ Migrationsverket.se

⁹⁰ Taguchi, 2004

⁹¹ Svensson, 1996

⁹² Phillips & W. Jørgensen, 2002

⁹³ Svensson, 1996

⁹⁴ Bergström & Boréus, 2005

⁹⁵ Spivak, 1999

4.6 Etiska aspekter

Då mitt empiriska material är offentliga handlingar utgivna av myndigheter har jag som författare till denna studie inte behövt ta hänsyn till de etiska riktlinjer som vanligtvis följer en kvalitativ studie, i form av etik gentemot intervjupersoner eller liknande. Den etiska aspekt som däremot följer en studie som ämnar granska offentliga dokument är att författaren är transparent med sin förförståelse och det som ämnas granskas.⁹⁶ Med hänvisning till Spivak⁹⁷ och hennes tankar kring transparens gör jag inte anspråk på att vara en objektiv transparent forskare. Dock önskar jag genom att vara öppen med min förförståelse och min syn på kunskapsproduktion uppnå transparens i bästa möjliga mån.

I studien arbetar jag med poststrukturalismen som övergripande teoretisk referensram och då blottläggandet av diskurser och språkets maktordningar är viktiga i detta teoretiska synsätt kan en slags etik ligga i att inte göra anspråk på ”sanningar” eller generaliserande resultat. Enligt Wikström⁹⁸ kan en dekonstruktion av diskurser och normer handla om en situerad etik som handlar om att jag som författare till en studie måste relatera till varje specifikt sammanhang och genom detta även ta ett oupphörligt ansvar. ”Etik i detta perspektiv handlar alltså om att se den andres situation – inte som fast och en gång för alla sådan – och inte utifrån en universell etik – utan som partikulär och situerad. Det innebär att göra flera läsningar av en och samma situation och att vara beredd att läsa om dem ännu en gång om/när situationen ändras och andra förhållanden råder”⁹⁹.

5 Resultat och analys

I detta resultat avsnitt kommer jag att redogöra för mitt resultat och analys. Avsnittet har delats upp i tre teman som jag funnit vara återkommande i stora delar av mitt empiriska material samt i linje med mina teoretiska utgångspunkter. Avsnittets första tema i **hedern och religionens namn**, behandlar landrapporternas beskrivning av religion och hedersrelaterade frågor i relation till människors levnadssituation. Det andra temat, **hon han men inget hen** diskuterar landrapporternas konstruktion av kön samt hur de för en diskussion om HBT-personers levnadsvillkor. Det tredje och sista temat i mitt resultat och analysavsnitt, **klass(iska) ideologier**, handlar om eurocentriska diskurser utifrån ett ekonomiskt och klassrelaterat perspektiv.

5.1 I hedern och religionens namn

I samtliga landrapporter som jag granskat nämns kvinnor som en utsatt grupp, såväl ekonomiskt som socialt. I många rapporter beskrivs kvinnan även som ett offer för sin religion, genomgående i rapporter där islam har en central roll. Med central roll menas i detta sammanhang att islam i dessa rapporter beskrivs som en viktig del av landets sociala och

⁹⁶ Bergström & Boréus, 2005

⁹⁷ Spivak, 1999

⁹⁸ Wikström, 2007

⁹⁹ Wikström, 2007:100

politiska klimat. En landrapport där kvinnors situation tydligt kopplas ihop med religion är den om Somalia.

*”Livet för somaliska kvinnor och unga flickor präglas av sedvänjor och av islam”.*¹⁰⁰

Sedan fortsätter beskrivningen av kvinnans situation i Somalia som ett liv fyllt med diskriminering, maktlöshet och inskränkningar av rättigheter. Att landrapporten beskriver kvinnor och unga flickors liv som präglade av sedvänjor och islam fyllt av övergrepp och diskriminering kan ge förståelsen av att könsrelaterat förtryck är synonymt med islam. Även i Iraks landrapport ges islam stort utrymme och våld mot kvinnor kopplas ihop med religion.

*”Kvinnor är särskilt utsatta i Irak. Under 2007 har situationen för kvinnor i den shia-dominerade södra delen av Irak samt i regionen Kurdistan uppmärksamats särskilt. Hedersrelaterat våld och religiöst motiverat våld riktat särskilt mot kvinnor förekommer dock även i andra delar av landet, inte minst i Bagdad”.*¹⁰¹

Vad ”religiöst motiverat våld” innebär framkommer inte i landrapporten men det kan ge en generaliserande bild av islam som en våldsamt och kvinnoförtryckande religion.

Diskursen om islam som just en förtryckande och diskriminerande hederskultur skriver Brune är utbredd, i bland annat svensk media. Hon beskriver en brottsnyhetsrapportering där ”brotten har kommit att stå för en generell problematik, som på olika sätt associeras med muslimer och mellanöstern”¹⁰². Mannen, förövaren, beskrivs som en traditionsbunden religiöst fanatisk person medan kvinnan, offret, omskrivs som ett passivt offer. Detta menar Brune¹⁰³, speglar och stärker positionerna ”vi” och ”dem”. ”De” används som redskap för att skapa en gemenskap där ”vi” står för frihet, modernitet, sensuell frigjordhet och jämställdhet, medan ”de andra” är vår motsats.¹⁰⁴ Detta motsatsförhållande har enligt postkoloniala tänkare varit grunden för den exploatering och de övergrepp som i alla tider genomförts i länder i syd. Genom bilden av ”de andra” eller ”tredje världen” skapar sig västvärlden en nästan utopisk självbild.¹⁰⁵ Genom att framställa andra religioner, främst Islam, ur ett etnocentriskt perspektiv som ett hot mot det ”svenska” och genom att reducera individer till uttryck för ett geografiskt eller kulturellt ursprung närms denna utopiska självbild. Uppfattningar av överlägsenhet upprätthåller avgränsningarna mellan ”vi” och ”dem”. I denna diskurs finns en hierarkisk ordning av individ/kultur/ursprung som ofta även återfinns i rasistiska ideologier.¹⁰⁶

Det är dock inte i alla landbeskrivningar, av de länder där islam är största religion, som sammankoppling mellan religion, förtryck och hedersrelaterad problematik görs. I Azerbajdzjans landrapport beskrivs att män och kvinnor i lagen åtnjuter samma rättigheter men att det finns andra hinder för jämställdhet mellan dessa.

*”Likväl lägger kulturella traditioner band på kvinnors möjligheter att i full utsträckning verka i samhällslivet”.*¹⁰⁷

¹⁰⁰ Regeringskansliet, Landrapport Somalia, 2007:10

¹⁰¹ Regeringskansliet, Landrapport Irak, 2007:2

¹⁰² Brune, 2006:163

¹⁰³ Brune, 2006

¹⁰⁴ Gardell, 2010

¹⁰⁵ Mohanty, 2005

¹⁰⁶ Brune, 2004

¹⁰⁷ Regeringskansliet, Landrapport Azerbajdzjan, 2007:7

I denna landrapport är det alltså de *kulturella* traditionerna som begränsar kvinnors frihet. Religion och kultur må vara skilda begrepp men enligt postkolonial teori är de nära sammankopplade och verkar i samma riktning, nämligen att de stärker den dikotoma uppdelningen som ger upphov till marginaliserade människor, kulturer och samhällen. Mudimbe menar på att koloniseringens struktur har producerat ett dikotomisystem byggt på paradigmatiske motsatser, motsatser som stärker en så kallad *europocentrism*. Europeocentrismen och dess strukturer ”dominerar vår tanke och, givet dess projektion på världssystemet genom kapitalismens expansion och koloniseringsfenomenet, betecknar en samtida kultur som frambringar en starkt betingande modell för vissa och påtvingad avkulturalisering för andra”.¹⁰⁸ Med detta sagt bör alltså inte begreppet kultur per automatik ses som mindre laddat, utan medför även likt religion en rad diskursiva regler som inordnas i ett hierarkiskt system med etnocentriska föreställningar på en styrande position. En risk med att använda begreppet kultur i dessa sammanhang kan vara att kultur ses som något essentialistiskt vilket kan leda till ett rasialiserande av ”de andra” i kulturella termer. Detta menar Wigerfelt,¹⁰⁹ kan leda till att begreppet kultur används för att ge uttryck för rasistiska idéer. Genom att presentera kultur som naturligt och självklart skapas och upprätthålls ett isärhållande av befolkningsgrupper och länder.

En av de rapporter som framställer en mer komplex bild av kvinnors situation är Afghanistans landrapport. Genomgående i hela rapporten beskrivs kvinnors situation som en konsekvens av en rad olika men ändå sammankopplade faktorer, där ett patriarkalt samhälle präglad av krig och historiska förluster i samklang med konservativa normer verkar för en stor inskränkning på de flesta afghanska kvinnornas liv.¹¹⁰

”Majoriteten av Afghanistans kvinnor är av sociala och traditionsbundna normer dömda till något som närmast kan liknas vid livslång husarrest”.¹¹¹

Till skillnad från landrapporterna för Irak och Somalia där *islam* användes som förklaringsmodell till könsförtryck används här begrepp som *sociala* och *traditionsbundna normer*. Med en intersektionell syn på makt öppnar ovan citerade begrepp, det vill säga sociala och traditionsbundna normer, upp för en analys av rådande maktstrukturer. Genom att inte maskera begrepp och tillskriva dem identiteter, som exempelvis kulturell eller islamsk, underlättas en dekonstruering och analys av olika faktorer inverkan.¹¹² Diskursen i citatet visar dock tydligt att den beskrivna normen i detta sammanhang inte är eftersträvansvärd, då den står i kontrast med västerländska normer om jämställdhet och snarare beskriver en diskurs som påvisar hur traditioner kopplade till Afghanistan medför kvinnoförtryck.

Vidare i Afghanistans landrapport står det att läsa om en man som för ett tiotal år sedan konverterade från islam till kristendomen och dömdes till fängelse enligt sharialagen, som förbjuder muslimer att konvertera till andra religioner. Orsaken till händelsen förklaras på följande vis;

”Händelsen visar på en afghansk oförmåga att på djupet hantera konflikten mellan traditionella tolkningar av religiösa påbud och krav på respekt för mänskliga rättigheter”.¹¹³

¹⁰⁸ Mudimbe, 2005:131

¹⁰⁹ Wigerfelt, 2004

¹¹⁰ Regeringskansliet, Landrapport Afganistan. 2007

¹¹¹ Regeringskansliet, Landrapport Afganistan. 2007:6

¹¹² de los Reyes, 2006

¹¹³ Regeringskansliet, Landrapport Afganistan. 2007:10

Implicit kan detta tolkas som att oförmågan ligger i en naturligt given afghansk oförmåga att hantera konflikter mellan sharialagstiftning och mänskliga rättigheter. Här kan alltså enligt postkoloniala teser den dominerande delen av västvärldens agenda ses som hegemonisk där dåliga egenskaper, såsom exempelvis oförmåga, får symbolisera ”det andra”, i detta fall det afghanska. ”Det andra” hamnar i en hierarkisk struktur i underläge gentemot den västerländska diskursen.¹¹⁴ Att västvärldens normer och sätt att leva betraktas som det ”rätta” kritiserar och en debatt runt det postkoloniala arvet länder i syd lever med efterfrågas av den postkoloniala teorin. Att en oförmåga eller traditionella normer inte skapat sig själva, utan har skapats processuellt genom en lång tid och påverkas av västvärldens historia av förtryck och exploatering av länder i syd är viktigt att reflektera över.¹¹⁵

Det är dock inte bara kvinnor som faller offer för diskriminering och förtryck som följd av islam i landrapporterna som granskats. I Irans landrapport går det att läsa om hur islam sätter gränser för även andra gruppers frihet.

*”Som en följd av det islamistiska och Iran nationalistiska styret är de etniska och religiösa minoriteterna utsatta för politisk kontroll och tillsyn”.*¹¹⁶

Ett citat som det ovan ger uppfattningen att etniska minoriteter blir utsatta för straffåtgärder på grund av ett islamskt politiskt klimat. Enligt Brune¹¹⁷ finns det en fara med uttalanden i såväl text som tal som generaliserar och förenklar komplexa fenomen. Hon menar att det är vanligt förekommande med förklaringsmodeller som utgår från att muslimers liv styrs av heder och koranen, och genom detta tolkas deras agerande också på ett icke västerländskt och rättvist vis. Föregående citat kan alltså ses som en kollektiv beskrivning av att islamistiska styren medför en stigmatisering av icke-muslimska grupper samt en implikation om att islam, som objekt, skulle vara oförenligt med demokrati. Detta menar Gardell är en föreställning som går att spåras tillbaka till en kolonial kunskapsproduktion där islam ses som en oföränderlig, tidlös vara.¹¹⁸ Gardell menar vidare att muslimer under det senaste decenniet fått stå som symboler för terroråd och våldsbrott. I vissa landrapporter går det att skönja denna stereotypa homogeniserande bild och i Somalias landrapport går det exempelvis att läsa följande:

*”Den islamistiska motståndsrörelsen använder barn för att utföra mord på oliktankande”.*¹¹⁹

Ett uttalande som detta kan skapa en bild av muslimer i Somalia som våldsförövare, en bild som enligt Gardell överförs till muslimer världen över. Han menar att ”muslimer här blir en trojansk häst för den hotfulla massan av muslimer där, i en rasifierad logik som framställer alla muslimer som bärare av ett oroligt och potentiellt våldsamt islamisk vara”.¹²⁰ Gardell menar att det är av yttersta vikt att inte tillskriva enskilda gruppers våldsbrott epitetet muslimer då detta får ödesdigra konsekvenser för muslimer världen över. Med hänvisning till bombningar av abortkliniker i USA utförda av kristna grupperingar hävdar han att då som

¹¹⁴ Eriksson et al, 2005

¹¹⁵ Loomba, 2008

¹¹⁶ Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007:15

¹¹⁷ Brune, 2004

¹¹⁸ Gardell, 2010

¹¹⁹ Regeringskansliet, Landrapport Somalia, 2007:11

¹²⁰ Gardell, 2010;110

dessa måste kopplas ihop med fundamentalism snarare än en specifik religion. Detta är något västvärlden idag, med en pågående islamfientlig politik, måste bli påmind om.¹²¹

5.2 Tema 2; Hon, Han men ingen Hen

Som tidigare redogjorts för är studiens syfte att undersöka etnicitet, religion, kön och sexualitet och de eventuella diskurser som aktualiseras kring dessa begrepp i utrikesdepartementets landrapporter. Under detta avsnitt kommer fokus ligga på hur sexualitet och kön aktualiseras i rapporterna. Detta föll sig passande då samtliga landrapporter som granskats, under punkt 17, har en rubrik som lyder; ”diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet”. Under denna punkt behandlas och redogörs för HBT-personers situation med varierad kvalitet och omfattning¹²². I Afghanistans landrapport är allt som står under punkt 17 följande:

*”Öppen homosexualitet förekommer inte och homosexuella samlag är förbjudna enligt sharia. Det finns inget rättsligt skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet”.*¹²³

På tre rader i en nitton sidor lång rapport sammanfattas alltså HBT-personers situation. Att så lite utrymme ges åt människor med en sexualitet eller identitet utöver den heterosexuella kan enligt den heterosexuella matrisen ses som ett tydligt exempel på hur de hegemoniska diskurserna, i detta fall heterosexuella diskurser, konkurrerar ut andra underordnade diskurser.¹²⁴ I övriga delar av rapporten nämns varken heterosexuella, homosexuella eller något däremellan vilket implicit får eventuella läsare att förstå att det heterosexuella är normalt och begärligt medan allt utanför detta är avvikande och oönskvärt. Mattsson menar på att organiserandet av texter, lagar, arbete och liv efter ett kvinnligt och ett manligt kön begränsar möjligheten till andra sätt av sexuell eller könad organisering. Genom att inte tala om sexualitet underförstås det heterosexuella levernet som normalt och därmed blir allt utanför denna norm avvikande.¹²⁵ Även i den somaliska landrapporten är stycket under punkt 17 ett mycket litet sådant och likt Afghanistans landrapport nämns inget om HBT-personer i övriga delar av rapporten.

*”Homosexualitet är inte accepterat i det somaliska samhället. Det har tidigare rapporterats att homosexuella par fängslats som följd av sin sexuella läggning. Det förekommer också uppgifter om att dödsstraff genom stening tidigare utdömts för homosexualitet, men inga fall är kända under 2007”.*¹²⁶

I ovan citerat stycke återfinns inte det som överskriften antyder. Enligt överskriften skall punkten fokusera på ”diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet” men om könsidentitet nämns inte ett ord. Med Butlers¹²⁷ kritik mot de binära uppdelningarna kan detta ses som ett exempel på hur något inte existerar utan en motsats. I detta fall är alltså den

¹²¹ Gardell, 2010

¹²² Jmf ex Landrapport Iran, 2007 med Landrapport Afghanistan, 2007

¹²³ Regeringskansliet, Landrapport Afghanistan, 2007:17

¹²⁴ Ambjörnsson, 2006

¹²⁵ Mattson, 2005

¹²⁶ Regeringskansliet, Landrapport Somalia, 2007:11-12

¹²⁷ Butler, 2006

binära uppdelningen man/kvinna. En transperson i detta dikotomisystem har ingen motsats. Genom språkets struktur bidrar alltså detta till en rad straffåtgärder som medför att de ord och begrepp som inte finns eller syns inte heller får något utrymme.¹²⁸ Språket skapar alltså en föreställning om vad som är möjliga och omöjliga positioner. Trots att överskriften till punkt 17 säger sig presentera huruvida det existerar diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet frångås detta utan vidare anmärkning. Av de tio landrapporter som diskuterats är det endast en landrapport, Irans, som specifikt behandlat transexuellas situation medan cirka hälften av de granskade landrapporterna nämner transexuella som i förbifarten vid en uppräknig av HBT-personer, som exempelvis i Eritreas landrapport där följande står;

*”Homosexualitet är förbjudet i eritreansk lag, och kan beläggas med fängelsestraff på upp till tre år. Uppgifter finns om att det också i praktiken är förenat med betydande svårigheter att leva upp som homo-, bi- eller transsexuell”*¹²⁹

Liknande uppräknig sker även i Syriens landrapport;

”Det råder inte social acceptans för homosexualitet, bisexualitet och transsexualitet bland allmänheten. Det finns ingen debatt om rätten till frihet från diskriminering på grund av sexuell läggning”.¹³⁰

I dessa exempel, som på intet sätt är unika för de granskade landrapporterna, nämns transsexualism i samband med uppräknigen av de personer som innefattas av HBT-begreppet. Negligeringen av andra könade identiteter än man och kvinna kan med en queer läsning ses som en produkt av den heterosexuella matrisen. Då heterosexualitet är norm och denna enbart kräver man och kvinna som kategorier uppkommer en läsning kring upplösningen av detta. Den vedertagna motsatsen till heterosexualitet är homosexualitet så inte heller här finns någon möjlighet till alternativa könsidentiteter.¹³¹ Rapporterna kan alltså, genom dess språkliga uteslutande av andra könade identiteter, ses som upprätthållande av den heterosexuella matrisen.

Den landrapport som explicit nämner något om transexuellas situation är Irans landrapport:

”Könsbyte accepteras av myndigheterna och är tillåtet i Iran. Transexuella kan numera även få ekonomiskt bistånd för operationer och hormonbehandling. Under senare år har ett antal operationer rapporterats i media utan att ha väckt protester eller klagomål”.¹³²

Initialt kan tyckas att detta är en progressiv och förvånande lag, framförallt med tanke på en landrapport som presenterar en väldigt konservativ lagstiftning.¹³³ Men med den heterosexuella matrisen i åtanke är denna lag fullt förenlig med styrande diskurser. Allt som inte överensstämmer med den heterosexuella matrisen är således ett hot mot denna. Transexuella kan ses som ett sådant hot, då de utmanar den binära uppdelningen man/kvinna. Ambjörnsson redogör för hur transsexualism kan uppfattas; ”individerna uppvisar »rätt» sorts genus beteende, »rätt» sorts begär, men »fel» sorts kroppsliga karakteristika”¹³⁴. Detta ställer

¹²⁸ Eriksson et al, 2005

¹²⁹ Regeringskansliet, Landrapport, Eritrea 2007:8

¹³⁰ Regeringskansliet, Landrapport Syrien, 2007:17-18

¹³¹ Wikström, 2007

¹³² Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007:19

¹³³ Se Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007

¹³⁴ Ambjörnsson, 2006:114

således till med förvirring i den heterosexuella matrisen. Genom en korrigerig av den fysiska kroppen rättas dock även de transexuella in i det dikotoma systemet. Lagen kan alltså ses som progressiv, men den kan även ses som tjänare i den heterosexuella matrisens tjänst.

Av de landrapporter som granskats i denna studie¹³⁵ har ingen av dessa fått godkänt i granskningen ”de homosexuellas situation är idag mycket lite känd” gjord av RFSL. Detta med anledning av att många landrapporter saknar källor för det som skrivs samt att de rapporter som har mycket liten information om HBT-personers situation har som förevändning att situationen för HBT-personer är okänd i det aktuella landet.¹³⁶ Ett tydligt exempel på en landrapport som använder informationsbrist som ett förbehåll att beskriva HBT-personers situation är den om Irak.

*”De homosexuellas situation i det irakiska samhället är i dag mycket lite känd. Det står emellertid klart att det i Irak traditionellt sett funnits en negativ syn på homosexualitet och mot att öppet deklarerat sin homosexualitet som lever kvar”.*¹³⁷

Enligt RFSL’s granskning är detta påstående anmärkningsvärt då den menar på att det vid tidpunkten då landrapporten skrevs var väl känt, via rapportering genom media och människorättsorganisationer, att HBT-personer i Irak systematiskt mördas på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet.¹³⁸ Även landrapporten för Mongoliet använder sig av samma retorik;

*”Information om situationen för homo-, bi- och transsexuella är bristfällig.”*¹³⁹

Att i ett myndighetsdokument hävda att information om HBT-personers situation är okänd kan ge förståelsen av att det antingen inte förekommer någon problematik kring HBT-personers livssituation, eller också att frågan inte är av sådan vikt att information anses som nödvändig. Att ha bristfällig information som alibi är inte godtagbart enligt RFSL som menar att information i de flesta fall finns att inhämta hos människorättsrörelser som arbetar med HBT-personers rättigheter.¹⁴⁰ Med Foucaults syn på makt kan detta utslutande av information ses som en slags kunskapsregim som avgör vad vi ska veta och tycka. Makt och kunskap är enligt honom intimt ihopkopplade där varje kunskapsuttalande, i detta fall utrikesdepartementets landrapporter, är en del i en maktapparat som formar och disciplinerar människor in i diskursiva ordningar.¹⁴¹ Foucault menar att vi som subjekt konstrueras och är ett resultat av diskursiva maktrelationer och att samhällets maktapparat utövar makt över alla människor. Det som vi uppfattar som vår identitet, vår upplevelse av vilka vi är, görs genom den sanningsregim som diskursen utgör.¹⁴² Makt utövas i det fördolda genom exempelvis kategorisering och klassificering, för att kontrollera världens befolkning. Maktapparatens tal om exempelvis sex blir alltså skapande av ideal för vad som är normalt och avvikande. Ett enkelt sätt att påvisa vad som är avvikande kan med Foucaults teser genom språket enkelt göras genom att *förklara* det som anses som avvikande¹⁴³.

¹³⁵ Afghanistan, Azerbajdzjan, Eritrea, Irak, Iran, Mongoliet, Ryska Federationen, Serbien, Somalia & Syrien

¹³⁶ RFSL, De homosexuellas situation är idag mycket lite känd, 2009

¹³⁷ Regeringskansliet, Landrapport Irak, 2007:17

¹³⁸ RFSL, De homosexuellas situation är idag mycket lite känd, 2009

¹³⁹ Regeringskansliet, Landrapport Mongoliet, 2007:12

¹⁴⁰ RFSL, De homosexuellas situation är idag mycket lite känd, 2009

¹⁴¹ Börjesson & Rehn, 2009

¹⁴² Mattson, 2005

¹⁴³ Foucault, 2002

”Azerisk lagstiftning förbjuder inte någon att leva som HBT-person (homo-, bi eller transsexuell)”.¹⁴⁴

Att författaren till landrapporten för Azerbajdzjan anser sig nödgad att förklara vad bokstäverna i HBT står för kan ses som en tydlig kunskapsregim där HBT-begreppet reduceras till något okänt och ovanligt. I samma Landrapport finns många exempel på bokstavskombinationer och förkortningar av organisationer eller liknande, där inga förklaringar görs:

”Lagstiftningen utarbetades i samarbete med IOM, OSSE och USA”.¹⁴⁵

I citatet ovan finns alltså, USA undantaget, två förkortningar på organisationer som författaren till landrapporten inte anser sig tvungen att förklara. Detta kan ses som ett manifesterande av kunskapsmakt och vad som av samhället anses vara vedertagen kunskap eller med en lite blidare läsning kan förklaringen av begreppet HBT ses som en betoning på begreppets relevans samt omfattningen av en grupp som är långt ifrån homogen.

Den enda landrapport som nämner HBT-personer under en annan överskrift än under punkt 17 som specifikt behandlar HBT-personers situation är landrapporten för Ryssland, eller Ryska Federationen som författaren använder sig av. Redan på första sidan av rapporten förs en diskussion om ett ökat gott ekonomiskt läge i Ryska Federationen, men trots detta har de genomgripande sociala och ekonomiska reformerna uteblivit.¹⁴⁶

”Mot denna bakgrund är det svårt för redan utsatta grupper i Ryssland, som exempelvis kvinnor, barn, HBT-personer (homosexuella, bisexuella- och transpersoner) och funktionshindrade, att komma i åtnjutande av sina mänskliga rättigheter. Dessa gruppers utveckling är särskilt beroende av en öppen samhällsdebatt.”¹⁴⁷

Att landrapporten redan i sitt initiala skede tar upp utsatta grupper, utan till synes inbördes ordning, kan ses som positivt men det landrapporten inte tar upp är att uppmärksamma hur dessa kategorier interagerar. Med ett intersektionalitetsperspektiv är det viktigt att se just detta, hur kategorier samverkar, för att på så vis kunna öppna möjligheterna för att en maktanalys. Inom alla dessa nämnda utsatta grupper finns det olika grader av utsatthet och många av dem går in i varandra.¹⁴⁸ En kvinnlig homosexuell funktionshindrad person kan i vissa sammanhang antas vara mer utsatt än en vuxen homosexuell man. Enligt intersektionalitetsforskarna är det dock viktigt att vara försiktig med antaganden om dessa maktordningar och betonar att all form av universalitet tenderar att bli homogeniserande och missvisande.¹⁴⁹ Med hänvisning till ovan nämnda exempel om att en homosexuell man inte tenderar att vara lika utsatt som en funktionshindrad homosexuell kvinna inte alltid stämmer, kan lagstiftningen i Iran vara ett exempel på;

”Den del av islamisk rätt, som kallas hodud, föreskriver hårda straff för vissa typer av sexuella handlingar. Dödsstraff gäller för anal penetration och piskning vid andra former av

¹⁴⁴ Regeringskansliet, Landrapport Azerbajdzjan, 2007:8

¹⁴⁵ Regeringskansliet, Landrapport Azerbajdzjan, 2007:7

¹⁴⁶ Regeringskansliet, Landrapport Ryska Federationen, 2007

¹⁴⁷ Regeringskansliet, Landrapport Ryska Federationen, 2007:1

¹⁴⁸ De los Reyes et al, 2006

¹⁴⁹ Ibid.

sexuellt umgänge mellan män. För könsumgänge mellan kvinnor utdöms 100 piskrapp för vardera parten".¹⁵⁰

I Iran gäller alltså dödsstraff för män som har sexuellt umgänge med andra män medan könsumgänge mellan kvinnor straffas med piskrapp. I detta fall råder alltså inte en maktordning där manligt beteende eller manlig sexualitet premieras. Detta kan tydas som att diskursen om sexualitet är överordnad diskursen om män som överordnad. Diskursen om heterosexualitet som norm är i detta fall så stark att den konkurrerar ut den annars vedertagna androcentrismen. Butler menar på att heterosexualitet förstås som naturligt på grund av att det per automatik kopplas ihop till ett kön, som uppfattas som biologiskt. Vägen till ett upplösande av heteronormen måste alltså ske genom en dekonstruktion av kön och sammankopplingen mellan detta och biologi.¹⁵¹

Lagstiftning är enligt Foucault ett tydligt exempel på diskursiva ordningar, då de enligt honom är ett uttryckssätt för maktrelationer i samhället.¹⁵² I Azerbajdzjans landrapport står det, som tidigare nämnt, att lagstiftningen inte uttryckligen förbjuder homosexualitet, dock står det inget om hur övrig lagstiftning indirekt verkar stigmatiserande och normerande. I landrapporten för Ryska Federationen uppmärksammas lagstiftningen och dess formulering verkar i heteronormens tjänst:

"Lagstiftningen innehåller, med undantag för regler för blodgivning, inga bestämmelser som innebär en uttrycklig diskriminering av homosexuella".¹⁵³

Samt:

"Normen i lagstiftningen är heterosexualitet, vilket i praktiken innebär ett förbud för homosexuella att registrera partnerskap eller adoptera barn i Ryssland".¹⁵⁴

Att rapporten uppmärksammar att lagstiftning, även om den inte specifikt förbjuder exempelvis homosexuella att adoptera barn, ändå verkar stigmatiserande och exkluderande samt stärkande av diskursen där heterosexuella relationer är sanna och naturliga. Att rapporten synliggör detta kan ses som ett litet steg mot ett dekonstruerande av vedertagna heteronormativa lagstiftningar.

5.3 Klass(iska) ideologier

De tio landrapporter som granskats i denna studie är till strukturen mycket lika men gällande innehåll skiljer de sig ganska ordentligt åt. Detta beror givetvis delvis på att det är tio helt olika länder som har granskats men det kan även vara intressant att reflektera över hur det som står i landrapporterna är resultat av normer och diskurser utifrån ett eurocentriskt perspektiv. Punkt 13 i UD:s landrapporter behandlar "rätten till en tillfredsställande

¹⁵⁰ Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007:18

¹⁵¹ Mattsson, 2004

¹⁵² Foucault, 1993

¹⁵³ Regeringskansliet, Landrapport Ryska Federationen, 2007:18

¹⁵⁴ Ibid.

levnadsstandard”,¹⁵⁵ ett tema som kan tyckas vara centralt i landrapporter om mänskliga rättigheter.

Som redan diskuterat har religion i vissa landrapporter givits mycket utrymme, en fråga som därför kan vara intressant att ställa är om det är något annat fenomen/problem som fått ge plats till förmån för diskussionen om religion. Exempel på landrapporter där religion, i detta fall islam, givits mycket utrymme är som tidigare nämnt de om Iran och Somalia medan stycket under punk 13 enbart består av ett fåtal rader.¹⁵⁶ I Somalias landrapport går det att läsa om ett land slaget i spillror med en islamistisk kontrollerande regim men enbart sex rader tillägnas den akuta situation gällande grundläggande humanitära och sanitära rättigheter:

”Arbetslöshet och/eller undersysselsättning är mer regel än undantag. Torka och översvämningar skapar återkommande behov av humanitär hjälp. Situationen är särskilt svår för det stora antalet internflyktingar och för minoritetsgrupper”.¹⁵⁷

Även i landrapporten om Iran går det att i stycket om rätten till en tillfredsställande levnadsstandard läsa om en ökad försämring av människors livssituation:

”Genomsnittsfamiljens försörjningssituation har försämrats avsevärt under senare år. 7,3 procent av befolkningen lever i fattigdom och ca 2 procent av befolkningen anses leva i absolut fattigdom med mindre än 1 USD om dagen”.¹⁵⁸

Trots dessa väldigt talande citat lämnas diskussionen om ökade klyftor, hög arbetslöshet och brist på grundläggande behov därhän. Detta skulle med stöd i diskursteoretikern Van Dijks teser kunna kopplas till hur vissa diskurser konkurreras ut till förmån för överordnade diskurser. I detta fall kan alltså diskursen om fattigdom ses som underordnad diskursen kring islam. Anledningen till att vissa diskurser blir överordnade är enligt Dan Dijk att diskurser följer makten och dominerande gruppers intressen.¹⁵⁹ Med detta i åtanke där landrapporternas utgivare, regeringskansliet, kan ses som makten kan diskursen kring islam ses som ett led i ett skapande och upprätthållande av ”vi” och ”de”. Denna dikotomi uppbyggd på motpoler stärker en slags nationell känsla och ökar stereotypa bilder av ”de andra” där bilden av islam förstärker en hotbild mot det svenska ”demokratiska” systemet.¹⁶⁰

Den ovan nämnda hotbilden mot det svenska demokratiska systemet är något Gardell diskuterar i sin bok islamofobi.¹⁶¹ Han menar att det finns en diskurs om islam som oförenlig med demokrati. Exempel på Gardells påståenden om bilden av islam som ett odemokratiskt projekt kan även skönjas i landrapporten för Iran där oroligheter och inskränkningar på medborgerliga rättigheter kopplas ihop med ett islamskt styre:

”Den politiska oppositionen är kringskuren i Iran. Kritik mot den islamska regimen är i princip förbjuden och kan bestraffas hårt”.¹⁶²

¹⁵⁵ Se Regeringskansliets landrapporter för Afghanistan, Azerbajdzjan, Eritrea, Irak, Iran, Mongoliet, Ryska Federationen, Serbien, Somalia & Syrien.

¹⁵⁶ 8 rader i Irans landrapport samt 6 rader i Somalias landrapport

¹⁵⁷ Regeringskansliet, Landrapport Somalia, 2007

¹⁵⁸ Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007:13

¹⁵⁹ Van Dijk, 1998

¹⁶⁰ Brune, 2006

¹⁶¹ Gardell, 2010

¹⁶² Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007:11

Att det explicit står ”islamsk regim” kan ge läsaren av landrapporten bilden av att islam är grunden till frihetsinskränkningar och inte att det är *regimen* i sig som är det underliggande problemet i detta fall. Vidare i landrapporten går det att läsa spekulativa antaganden om Iraniers vilja:

”Även om sannolikt många iranier vill se förändringar i en liberal och demokratisk riktning på flera områden är det aktiva motståndet mot regimen begränsat och vagt organiserat”.¹⁶³

Gardell vill se en problematisering av begreppet demokrati då han anser att innebörden av det är ett vitt begrepp med otydlig innebörd. Han menar vidare att det ofta används som ett alienerande begrepp där västvärlden definierar normen utifrån det egna styrelseskicket. Han ifrågasätter om västvärldens politiska och ekonomiska system har rätten att benämna andra länders organisation som odemokratisk. ”Är ett samhälle demokratiskt om ett så viktigt område som det ekonomiska styrs av storbolag och aktieägare utan den arbetandes insyn och inflytande? Är representativ demokrati verkligen demokratiskt eller innebär det att människor ger upp sin rätt att bestämma till någon annan som bestämmer i hennes ställe?”¹⁶⁴

I Serbiens landrapport nämns, till skillnad från landrapporterna för exempelvis Somalia och Iran, upprepade gånger de fattigas utsatthet utöver politiska oroligheter och andra sociala problem. Det kan tyckas relevant att reflektera över huruvida fattigdomen är mer utbredd i exempelvis Serbien än den är i Somalia. Vid en läsning av utrikesdepartementets landrapporter som granskats i denna studie torde slutsatsen bli att så är fallet. Detta då landrapporten för Serbien dels har ett mycket långt och utförligt stycke under punkt 13, cirka en sida, dels att det under flertalet andra punkter diskuteras och redogörs för ökade klyftor och utbredd fattigdom.¹⁶⁵

”Under 2006 levde enligt den serbiska regeringsstrategin Poverty Reduction Strategyn (PRS) 8,8 procent av befolkningen under fattigdomsgränsen (mindre än 85 euro per månad) medan cirka 20 procent befinner sig strax ovanför fattigdomsgränsen. Klyftan mellan fattiga och rika ökar markant”.¹⁶⁶

Rapporten pekar även ut vissa grupper som extra utsatta:

”En stor del av flyktingarna befinner sig alltså i en mycket svår situation och är klart överrepresenterade bland de fattiga. Enligt världshälsoorganisationen WHO är antalet personer som lever under fattigdomsgränsen dubbelt så hög bland flyktingar i jämförelse med befolkningen i övrigt”.¹⁶⁷

Även ungdomar, barn och gamla människor beskrivs som särskilt drabbade av fattigdomen till skillnad från Iraks landrapport där fattigdom explicit inte nämns någon gång eller landrapporten för Somalia där ordet enbart nämns en gång. Att rapporten specifikt betonar hur vissa grupper drabbas hårdare av fattigdomen kan ses som ett viktigt påpekande. Att fattiga människor inte är en homogen grupp och att det även inom grupper alltid råder en samverkan av olika faktorer som bidrar till marginaliserande positioner¹⁶⁸. I detta fall kan alltså

¹⁶³ Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007:1

¹⁶⁴ Gardell, 2010:124

¹⁶⁵ Regeringskansliet, Landrapport Somalia, 2007 & Landrapport Serbien, 2007

¹⁶⁶ Regeringskansliet, Landrapport Serbien, 2007:11

¹⁶⁷ Regeringskansliet, Landrapport Serbien, 2007:16

¹⁶⁸ Mohanty, 2007

exempelvis en ung fattig kvinnlig flykting ses som mer utsatt än en serbisk fattig medelålders man.

För att återanknyta till antagandet om att fattigdomen skulle vara mer utbredd i Serbien än i länder där fattigdom inte diskuteras nämnvärt i landrapporterna kan detta med hänvisning till FN:s Human Development Index¹⁶⁹ dementeras. Enligt Human Development Index för hösten 2009 ligger Serbien på plats 67 av 182 länder och ligger således högst upp i listan av länderna som omfattats av denna studie.¹⁷⁰ Förvisso är statistiken hämtad från år 2009 medan landrapporterna sammanställdes år 2007 men siffrorna kan ändå anses som adekvata i sitt sammanhang såvida inte ett land under dessa år legat i krig eller genomgått en stor förändring. Ett land som ligger på 181 plats av 182, alltså näst längst ner, i UNDP:s lista är Afghanistan. Den höga fattigdomen och de svåra levnadsvillkoren avspeglas även i landrapporten:

*”Afghanistan är ett av världens fattigaste länder. Mer än 25 års krig har ödelagt landet på resurser, infrastruktur, humankapital och allt annat som krävs för att normala ekonomiska aktiviteter ska kunna fungera. Drygt hälften av befolkningen står utan arbete”.*¹⁷¹

Även Eritrea ligger långt ner i Human Development Index och låg år 2009 på plats 165 av 182. Landrapporten beskriver hur de allmänna livsvillkoren präglas av fattigdom, dock enbart under punkt 13 och i denna rapport dras inga paralleller till vad ett liv i fattigdom innebär eller huruvida vissa grupper kan anses vara extra utsatta.¹⁷² Däremot gör landrapporten för Afghanistan en djupare analys av fattigdomsproblematiken.

*”Många bönder är för fattiga för att handla annat utsäde och har ingen möjlighet att låna pengar annat än från knarkbaronerna”.*¹⁷³

Att fattiga människor tvingas hitta lösningar som det formella systemet inte kan erbjuda kan ses som en fattigdomsfälla där den fattige arbetaren lätt hamnar i skuldrelationer och osymmetriska maktförhållanden. Med ett klassperspektiv kan dessa bönder ses som ett tydligt exempel på en arbetarklass som varken äger sin arbetssituation eller har möjlighet att förändra den. De tvingas låna av kapitalet, knarkbaroner, och tvingas genom detta in i ett hierarkiskt led där deras livssituation med stor sannolikhet blir än mer inskränkt.¹⁷⁴ Att granska landrapporter ur ett klassperspektiv kan anses vara viktigt då ideologier om ekonomi och politik tenderar att avspeglas i en dold subjektivitet. Denna ideologiska överföring och spegling av ”verkligheten” kallar Spivak *imperialistiskt epistemiskt våld*. Liket under kolonialismens epok sker dagens representation av världen och den internationella arbetsdelningen i en minst sagt postkolonial diskurs. Bilden av världen upprätthålls av västvärldens makthavare och intellektuella genom politisk och ideologisk produktion.¹⁷⁵ Att tala om klass som en homogen grupp är dock inte fruktbart ”däremot måste begreppet klass problematiseras i ljuset av den teknologiska revolutionen som gör den till en extremt differentierad kategori. Förändringar i ackumulationen av kapital, och den sociala arbetsdelningen som följt denna, har genererat stora förändringar även i arbetarklassens

¹⁶⁹ HDI, Human Development Index, mått på ett lands levnadsförhållanden samt ekonomiska och sociala utveckling, sedan 1990 använt i UNDP:s årliga rapporter. Källa: www.ne.se

¹⁷⁰ www.undp.org

¹⁷¹ Regeringskansliet, Landrapport Afghanistan, 2007:11

¹⁷² Regeringskansliet, Landrapport Eritrea, 2007

¹⁷³ Regeringskansliet, Landrapport Afghanistan, 2007:12

¹⁷⁴ Börjesson & Rehn, 2009

¹⁷⁵ Spivak, 1999

sammansättning. Den traditionella arbetaren är inte längre en vit man”.¹⁷⁶ Texten detta citat är hämtat från handlar förvisso om klass i Sverige men kan ändå fungera som ett exempel på hur positioner och kategorier förflyttas och förändras med tiden men ändå består. I Afghanistan kanske en vanlig arbetare är en manlig bonde medan den i Sverige är en kvinna som jobbar inom vården. Vad som förenar dessa är dock att de båda tvingas inordna sig i ett system där makten förfogar över resurser och hegemoniska diskurser. Vad som skiljer dem åt är att de alla betraktas och kategoriseras utifrån ytterligare positioner så som exempelvis kön, sexualitet eller religiös tillhörighet.

För att skapa en föreställning om vad som *är*, måste en text produceras utifrån ett perspektiv som ses som fritt från maktpåverkan. Enligt Foucault så är det just detta som är ett av maktens största syfte. Att osynliggöra sig självt samt att få diskurser och normer att agera utifrån maktens intresse, dock utan att det syns.¹⁷⁷ I vissa av studiens granskade landrapporter har det gått att uttyda ett slags osynliggörande där textens innehåll positionerar sig som ett objektivt sanningsdokument. En sorts ideologisk genomsyrad diskurs går att skönja gällande politiskt och ekonomiskt system. Flertalet av landrapporterna handlar om länder som under de senaste decennierna genomgått stora socioekonomiska förändringar. Inte sällan med påverkan från länder i väst.¹⁷⁸ Landrapporterna för bland annat Serbien och Mongoliet belyser de steg som länderna tagit i riktning mot det marknadsstyrda liberala systemet. Ländernas nya demokratiska system framhävs som steg i rätt riktning och det beskrivs hur dessa strävar efter västerländska normer.

”Mongoliet är en ung demokrati under utveckling. De första fria parlamentsvalen hölls efter kommunistregimens fall 1990. Demokratiska val till parlamentet har sedan hållits 1996, 2000 och senast 2004, vilket inneburit att den demokratiska processen befasts”.¹⁷⁹

Detta stycke om Mongoliet som en ung demokrati beskrivs i positiva ordalag och rapporten beskriver viljan att anamma västvärldens normer genom att ratificera diverse konventioner som Europeiska Unionen eller Förenta Nationerna tagit beslut om. Ordvalen ”ung demokrati under utveckling” kan tolkas som en positiv process där fria val enbart är en möjlighet bortom kommunismen. Med detta i åtanke blir många andra delar i landrapporten för Mongoliet, ur ett diskursanalytiskt perspektiv, väldigt intressanta. Trots en befast demokratisk process och trots den beskrivna anpassningen till västs normer, visar landrapporten på en utveckling i landet som inte kan tolkas som enbart positiv:

”I den sociala och ekonomiska omställningens kölvatten har många – främst utsatta grupper som de extremt fattiga, kvinnor och barn – hamnat i kläm. Dessa grupper saknar ofta tillgång till grundläggande skydd och välfärd, vilket medför att de har sämst förutsättningar att åtnjuta sina lagstadgade rättigheter”.¹⁸⁰

Dessa sociala och ekonomiska omställningar till västvärldens normer har med andra ord medfört en kraftigt försämrad situation för redan utsatta människor. Den postkoloniala teoretikern, Gayatri Chakravorty Spivak, beskriver en maktordning som hon kallar ”det imperialistiska projektet”. Detta imperialistiska projekt menar hon styrs på avstånd av västvärldens intellektuella och makthavare och har som syfte att konstituera det andra och

¹⁷⁶ de los Reyes & Molina, 2006: 309-310

¹⁷⁷ Börjesson & Rehn, 2009

¹⁷⁸ Exempelvis USA:s invasion av Irak, NATO:s bombningar av Serbien och forna Jugoslavien

¹⁷⁹ Regeringskansliet, Landrapport Mongoliet, 2007:1

¹⁸⁰ Regeringskansliet, Landrapport Mongoliet, 2007:2

fortsätta det koloniala projektet. Det koloniala projektet tar sig annorlunda uttryck idag menar hon, förr var det territoriella orsaker medan det idag har mer ideologiska och ekonomiska intressen- att lansera det kapitalistiska systemet.¹⁸¹ Med Spivaks teser kan alltså Mongoliet ses som ett exempel på ett kolonialt projekt, där kommunismen fick ge plats för en eurocentrisk marknadsstyrd demokrati.

”Inkomstklyftorna är stora och växande. Drygt 32 procent av befolkningen levde 2006 under den nationella fattigdomsgränsen, många av dem var barn. I den sociala och ekonomiska omställningens kölvatten har många, främst särskilt utsatta grupper såsom fattiga, kvinnor och barn fått uppleva en allt sämre livssituation”.¹⁸²

Även ur ett jämställdhetsperspektiv har det senaste decennierna medfört en försämring i Mongoliet enligt landrapporten:

”1990 var 23 procent av parlamentsledamöterna kvinnor, mot tio procent 2000 och endast sju procent i det nu sittande parlamentet (2007). Samma trend återspeglas i politiska församlingar på lägre nivåer”.¹⁸³

Tydliga indikationer på försämringar, framförallt för redan utsatta grupper, beskrivs men trots detta går det inte att identifiera något problematiserande av utvecklingen, försämringar beskrivs snarare som neutrala konstateranden. Den övergripande diskursen om det ”normala” och eftersträvansvärda är starkare än eventuella negativa konsekvenser. Med en poststrukturalistisk läsning av majoriteten av de granskade landrapporterna blir det tydligt hur språket blir förståeligt genom ett antal binära positioner och implicita förklaringar av världen samt hur diskurser styrs av dominerande makter. Att beskriva ökade samhällsklyftor som en tillfällig ”kölvattensprodukt” skapar en föreställning om ett nödvändigt ont där andra alternativ till organisering inte är möjliga. Att synliggöra maktrelationer som dessa, kan ses som en av poststrukturalismens huvudsakliga uppgift.¹⁸⁴

6 Sammanfattande diskussion

I detta avsnitt kommer jag föra en diskussion rörande mitt resultat i relation till studiens frågeställningar. Först kommer jag att diskutera hur begreppen etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet tillämpas i texterna och sedan följer en redovisning av de styrande diskurser som jag anser mig funnit. Diskussionen kommer att baseras på mitt resultat och resonemangen kommer att baseras på de teorier som genomsyrat studien.

6.1 Landrapporternas användning av begrepp

Min första frågeställning i denna studie är att jag ämnar undersöka hur begreppen etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet används i Landrapporterna som granskats.

¹⁸¹ Spivak, 1999

¹⁸² Regeringskansliet, Landrapport Mongoliet, 2007:9

¹⁸³ Regeringskansliet, Landrapport Mongoliet, 2007:10

¹⁸⁴ Eriksson et al, 2005

Det kan sammanfattningsvis sägas att begreppen ofta används i implicita sammanhang där en kategori beskrivs i samverkan med andra kategorier. Ett tydligt exempel på begrepp som används i nästan symbiotiska förhållanden är **kön** och **sexualitet**. Mattsson beskriver i sin avhandling hur kön och konstruktionen av det även skapar ramarna för sexualitet. Genom att enbart presenterna möjliga kön som man och kvinna möjliggörs alternativt till sexualitet även genom detta.¹⁸⁵ Med dessa på förhand givna variabler förutsätts en slags åtrå könen emellan och därigenom är heteronormen fastställd.¹⁸⁶ Resultatet i denna studie är inte ett undantag och trots att alla landrapporter har en rubrik som säger sig behandla diskriminering som följd av sexualitet eller könsidentitet är de könsidentiteter som presenteras begränsade till man eller kvinna. Transsexualism diskuteras enbart explicit i en landrapport och övriga könsidentiteter som exempelvis intersexuell lämnas osagda.

Kvinnan beskrivs i många rapporter som utsatt och inte sällan som ett offer för islam. Här samverkar alltså begreppen kön och **religion** där religionen som begrepp koncentreras till islam. Att det i landrapporter där kristendom är största religion inte görs samma självklara koppling till kvinnans underordnade position i förhållande till religion kan ses som anmärkningsvärt. I dessa landrapporter, exempelvis Serbien och Mongoliet beskrivs istället fattigdom eller ekonomisk omställning som bärande orsaker.

Ett av frågeställningarnas begrepp som inte uttryckligen används särskilt frekvent, vare sig i min analys eller i landrapporterna, är **etnicitet**. Detta begrepp tenderar att i landrapporterna kulturaliseras och etnicitet blir synonymt med religion eller en specifik position i samhället. Etniska minoriteter beskrivs som extra utsatta grupper i flertalet rapporter och i denna studies analys behandlas etnicitet i en intersektionell analys där etnicitet framförallt hänger samman med **klass**, som inte heller varit ett frekvent använt begrepp i Landrapporterna. Enligt postkolonialismen går det att koppla ihop etnicitet och klass då dagens ekonomiska system tjänar på att upprätthålla etniska- och klass relaterade distinktioner.¹⁸⁷ Att begreppen inte ges särskilt stort utrymme kan alltså förstås genom en historisk kolonisation och där dagens kapitalistiska system och dess institutioner, i detta fall Utrikesdepartementet, bidrar till ett osynliggörande av dessa kategorier, för att på så vis inte riskera att underminera sin maktposition

6.2 *Styrande diskurser*

I denna studies andra frågeställning säger jag mig vilja undersöka vilka eventuellt styrande diskurser som aktualiseras i landbeskrivningarna och hur dessa kan verka diskriminerande och stigmatiserande. Under arbetets gång med analysen av mitt empiriska material identifierades tre återkommande diskurser som jag anser kan ses som hegemoniska och styrande sådana. En hegemonisk diskurs kännetecknas av att den tenderar att verka som en sanningsregim som slår ut andra diskurser, eller åtminstone står över dem, och sällan ifrågasätts.¹⁸⁸ Att synliggöra diskurser som sådana anser jag vara viktigt för att på så vis kunna föra en diskussion om hur diskursernas inneboende regelverk påverkar människorna som rör sig inom eller utanför

¹⁸⁵ Mattsson, 2004

¹⁸⁶ Ambjörnsson, 2006

¹⁸⁷ Loomba, 2008

¹⁸⁸ Phillips & W. Jørgenssen, 2002

diskursen. Nedan kommer jag att beskriva diskurserna utifrån mitt resultat och diskutera dem med stöd hämtat i mina teoretiska utgångspunkter.

6.2.1 Islamofobi

Jag har valt att kalla en av de styrande diskurserna, jag funnit i mitt resultat, för islamofobi. Uttrycket islamofobi samt att kalla diskursen om den för hegemonisk kan för vissa te sig starkt, men med hänvisning till Gardells tolkning av begreppet anser jag dock det vara i linje med det min empiri ger uttryck för. Suffixet fobi i islamofobi syftar enligt Gardell inte på enskilda individers psykologiska störningar eller individuellt betingade rädslor för vissa bestämda objekt och situationer. Snarare, precis som i benämningar som xenofobi, tillämpas suffixet fobi i betydelse om historiskt, politiskt och socialt producerade oviljor och nedvärderande inställningar mot bestämda grupper människor som till följd utsätts för diskriminering eller exkludering på basis att de tillhör eller föreställs tillhöra just denna kategori.¹⁸⁹ I studiens resultat har jag med exempel lyft fram hur islam i flertalet rapporter används i sammanhang som implicit kan ge läsaren en bild av islam som en inskränkning på mänskliga rättigheter. Även om vissa landrapporter varit mer nyanserade i sin beskrivning av islam anser jag ändå att diskursen inte går att förbise.

Att jag anser att diskursen om islamofobi bör ses som hegemonisk ligger till grund i Gramscis teori om hegemoni där han menar att hegemoni är när en vedertagen sanning får utöva makt över andra kategorier och situationer.¹⁹⁰ I landrapporten för exempelvis Iran kan det läsas om ett islamstyrkt land med förtryck mot etniska minoriteter och politisk kontroll som följd.¹⁹¹ Att använda en sådan retorik, inte bara förstärker bilden av religioner som inte är norm i Västeuropa som avvikande, utan skapar också en föreställning om dess inneboende odemokratiska och förtryckande mekanismer. I flertalet landrapporter går det även att läsa om islam i sig som en kvinnoförtryckande religion. Det tydligaste exemplet går att finna i landrapporten för Somalia där kvinnors utsatta situation är avhängt på islam och sedvänjor.¹⁹² Enligt Gardell är islam och kvinnoförtryck synonyma i en västerländsk diskurs och han menar att genom detta ignorerar vi det globala patriarkala systemet.¹⁹³ Att detta sker utan vidare reflektion kan även det kopplas till min slutsats att islamofobi kan ses som en hegemonisk diskurs då rasifieringen, stereotypifieringen och homogeniseringen av muslimer blivit normaliserad. Den får stå oemotsagd och sker genom kulturella och etnocentriska diskurser baserat på binära positioner om ”vi” och ”de”.

6.2.2 Heteronormativitet

Den andra styrande diskursen jag anser vara uttydbar i min empiri är heteronormen. Heteronormativitet kan som tidigare nämnt uttydas i hur samhället är organiserat, exempelvis genom vårt sätt att tala och skriva eller genom lagar och regler.¹⁹⁴ I alla landrapporter finns en

¹⁸⁹ Gardell, 2010

¹⁹⁰ Bergström & Boréus, 2005

¹⁹¹ Regeringskansliet, Landrapport Iran, 2007

¹⁹² Regeringskansliet, Landrapport Somalia, 2007

¹⁹³ Gardell, 2010

¹⁹⁴ Mattsson, 2004

punkt som explicit behandlar HBT-personers situation i det aktuella landet, bara genom att ha en särskild punkt i ämnet vittnar om hur något är avvikande från normen, då ämnet lämnas därhän i övriga delar av landrapporterna. Att beskrivningarna under punkten dessutom är bristfälliga och schabloniserande stärker tesen om en styrande och hegemonisk heteronorm. Den dikotomi heteronormen besitter, att människor är antingen män eller kvinnor samt att de ses som komplementära variabler som åtrår varandra¹⁹⁵, går också att finna i de granskade rapporterna. De binära oppositionerna utmanas aldrig och könsidentiteter utöver man eller kvinna behandlas enbart i en av landrapporterna. Dock belyser min analys hur även den agerar i heteronormens diskurs.

Anledningen till att jag väljer att kalla heteronormen för styrande och hegemonisk är att jag anser den ha en position som inte utmanas i landrapporterna. Trots ett försök till att beskriva HBT-personers utsatta levnadssituation, tenderar denna beskrivning att snarare verka stigmatiserande än möjliggörande, då homosexualitet antingen beskrivs som en företeelse som är litet känd eller som är förbjudet i lag eller enligt islam. Därmed befästs heteronormativiteten som det eftersträvansvärda då heterosexualitet varken bestraffas eller beskrivs under en egen punkt i landrapporterna. Genom en fastställning av möjliga kön samt normen om heterosexualitet skapas marginaliserande processer som bidrar till att de som inte passar in i dessa kategorier exkluderas och stigmatiseras.

6.2.3 Ekonomisk ideologi

I majoriteten av länderna, vars landbeskrivningar som har granskats i denna studie, är sociala problem i form av fattigdom och arbetslöshet utbredd. Trots detta behandlas dessa problem i liten utsträckning. Problemen tenderar också att kopplas ihop med exempelvis religiösa regimer eller förklaras med en nödvändig demokratisk utvecklingsprocess. Detta är anledningen till att detta stycke handlar om ekonomisk ideologi som en styrande diskurs. Kolonialismen kan sägas ha bytt skepnad från fysisk ockupation och slaveri till tvång och utarmning i form av ekonomiska påtryckningar.¹⁹⁶ Denna påtryckning sker av västvärlden där kapitalismen och representativ demokrati ses som det naturliga och eftersträvansvärda och allt bortom detta betraktas som avvikande eller förtryckande. Med hänvisning till Foucaults¹⁹⁷ resonemang om hur makten tenderar att osynliggöra sig självt, kan denna hegemoniska diskurs ses som ett exempel där en ekonomisk ideologi agerar styrande men är maskerad av andra, underordnade, diskurser.

Vissa landrapporter beskriver förvisso en ohållbar situation för landets fattiga och ökade samhällsklyftor, trots detta resoneras inte kring orsaker eller möjliga åtgärder. Att istället exempelvis påtala islam som underliggande orsak kan ses som en del i det imperialistiska projekt Spivak beskriver.¹⁹⁸ Att framställa islam som ett hot och problemskapande, stärker uppfattningen om ”vi” och ”de andra” samt skapar avstånd och alienation. Om istället ett växande klassamhälle pekats ut som problem hade detta kunnat skapa en känsla av samhörighet mellan världens fattiga arbetarklass. Med makten och imperialismens logik kan detta därför ses som ett sätt att måla upp det främmande och ”annorlunda” som orsaker till sociala problem. Genom en hegemonisk diskurs skapar västvärldens ekonomiska ideologi

¹⁹⁵ Ambjörnsson, 2006

¹⁹⁶ Loomba, 2008

¹⁹⁷ Börjesson & Rehn, 2009

¹⁹⁸ Spivak, 1999

inga utrymmen för fattiga människors globala mobilisering, utan koncentrerar diskursen kring lokala situationer eller religiösa förtryckarmekanismer.

6.3 Avslutande diskussion och förslag till fortsatt forskning

Som avslutande kommentarer vill jag som författare till denna studie passa på att belysa ett par saker som jag under arbetets gång reflekterat över. I denna process har det för mig blivit tydligt vikten av att granska dokument utställda av myndigheter. Det kan tyckas vara en självklarhet att myndighetsdokument med jämna mellanrum granskas och revideras men med Utrikesdepartementets landrapporter i åtanke finns ett tydligt exempel på hur detta inte görs. Rapporterna är utställda år 2007 och informationen har varken uppdaterats eller reviderats sedan dess.

RFSL gav alla landrapporter underkänt ur ett HBT-perspektiv och med hänsyn till mitt urval, att landrapporter valts ut i relation till antal asylsökande från olika länder, kan detta ses som ytterst allvarligt. Om en person från exempelvis Irak söker asyl i Sverige med hänvisning till sin homosexualitet finns en möjlighet att migrationsverkets handläggare använder Utrikesdepartementets landrapport för Irak som stöd i sin utredning. Med tanke på landrapportens innehåll, där ”homosexuellas situation är mycket lite känd”¹⁹⁹, finns således en risk att en asylansökan avslås med hänvisning till detta påstående. Landrapporternas innehåll kan enligt mig ha en direkt inverkan på människors liv, med ödesdigra konsekvenser i värsta fall, och att dessa därför borde utsättas för en grundlig granskning är för mig av oerhörd vikt.

Genomgående i alla granskade rapporter finns stora kunskapsluckor och påståenden verifieras sällan av källhänvisningar. För mig som granskare har det därför varit omöjligt att kontrollera det som står i landrapporterna, detta är något jag anser vara en allvarlig brist. Att kunna granska och verifiera information ett myndighetsdokument förmedlar torde kunna vara ett krav. Dessutom skiljer sig landrapporterna innehållsmässigt väldigt mycket åt gällande problematisering av utsatta grupper. Ett exempel är Afghanistans landrapport som hade ett tydligt kvinnoperspektiv där kvinnors situation problematiserades i relation till andra sociala skeenden. Däremot saknade rapporten en grundlig beskrivning av HBT-personers levnadsvillkor. Afghanistans landrapport är på intet sätt unik i detta sammanhang utan flertalet av rapporterna saknade en intersektionell analys av etnicitet, religion, klass, kön och sexualitet samt hur dessa samverkar.

Gällande min egen insats och min analys av islam som synonym med kvinnoförtryck vill jag slutligen poängtera att jag inte ämnar ifrågasätta ett kvinnoförtryck i sig. Snarare funderar jag över huruvida inte många andra religioner även de, i en bokstavstolkning av religiösa påbud, bör ses som förtryckande av kvinnor. Detta anser jag vara något landrapporterna brister i och kvinnoförtrycket blir i allt för stor grad helt oreflekterat kopplat och koncentrerat till gruppen muslimer, och per automatik till muslimska män. Jag hävdar att detta är ett effektivt sätt att undkomma den globala problematik där kvinnor i århundraden fått inordna sig i en patriarkal och mansdominerad värld. Att inskränkningen av kvinnors liv bör lyftas och problematiseras är det enligt mig inget tvivel om, men i ett offentligt myndighetsdokument anser jag att högre krav på reflektion och övervägande av ordval och liknande kan ses som grundläggande.

¹⁹⁹ Regeringskansliet, landrapport Irak, 2007:17

Slutligen vill jag återigen påpeka att detta arbete på intet sätt försöker göra det jag upplever att landrapporterna gör, nämligen beskriva verkligheten eller sanningar. Denna studie är snarare en uppmaning till myndigheter och textproducenter av olika dess slag att det krävs en medvetenhet kring textens mening och makt. Vissa tillsynes oskyldiga påståenden kan med lite otur få en direkt negativ inverkan på människors liv samt stärka stereotypa och eurocentriska föreställningar om grupper och religioner i världens olika länder. Min önskan är således att mer forskning görs inom detta område där forskaren dels har möjlighet att granska informationen i myndighetsdokument som exempelvis utrikesdepartementets landrapporter, dels söka finna hur informationen implicit eller explicit verkar stigmatiserande och exkluderande.

7 Referenser

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer*. Stockholm: Natur o Kultur

Alakoski & Nielsen (2006): *Tala om klass*. Stockholm: Ordfront förlag

Bergström, Göran & Boréus, Katarina (red.) (2005): *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur, Lund

Borevi, Karin & Strömblad, Per (2004): "Kategorisering och integration, en introduktion" i SOU 2004:48 (2004): *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Butler, Judith (2006): *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*. Norge: Nordstedts Akademiska Förlag

Brune, Åsa (2006): "Invandrare i mediearkivets typgalleri" i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red) (2006): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas

Brune, Åsa (2004): "Nyhetslogik och främlingssyn i mediernas konstruktion av invandrare" i SOU 2004:48 (2004): *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Börjesson, Mats & Rehn, Alf (2009): *Makt*. Stockholm: Liber

de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red) (2006): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005): *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Lund: Liber AB

Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.) (2005): *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa

Foucault, Michel (2002): *Sexualitetens historia band 1: Viljan att veta*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos AB

Gardell, Mattias (2010): *Islamofobi*. Stockholm: Leopard förlag

Loomba, Ania, (2008): *Kolonialism/Postkolonialism en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft Förlag

Mattsson, Tina (2005): *I viljan att göra det normala: en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Malmö: Égalité

Mohanty (2007): *Feminism utan gränser: avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Stockholm: Tankte kraft

Mudimbe, Valentin (1999): "Diskurs om makt och kunskap om de andra, marginalitet och koloniseringens struktur" i Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.) (2005): *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa

Mulinari, Diana (2006): *Om det behövs blir vi uppkäftiga..* i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red) (2006): *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas

RFSL – rapport (2009): *De homosexuellas situation är idag mycket lite känd: en granskning av UD:s landrapporter*. RFSL

Sahlin, Ingrid. (1999): "Diskursanalys som sociologisk metod" i Sjöberg, Katarina (red.)(1999): *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Sjöberg, Katarina (red.)(1999): *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Spivak, Gayatri Chakravorty (1999): *A critique of postcolonial reason: toward the history of of the vanishing present*. USA: Harvard university press

Statens offentliga utredningar, SOU 2004:48 (2004): *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt. (1996): *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB

Taguchi Lenz, Hillevi (2004): *In på bara benet: En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS förlag

Wigerfelt, Anders (2004): "Forskning och föreställningar, betydelsen av hur rasism definieras inom forskning och i utredningar" i SOU 2004:48 (2004): *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Wikström, Hanna (2007): *(O)möjliga positioner: familjer från Iran och postkoloniala reflektioner*. Göteborg: Göteborgs universitet

Van Dijk, Teun (1998): *Ideology: a multidisciplinary approach*. London: Sage Publications

Winther, Jörgensen & Marianne, Phillips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Artiklar

Kvinnovetenskaplig tidskrift, nr 1. Lykke, Nina (2005) *Nya perspektiv på intersektionalitet: Problem och möjligheter*

Webbadresser

Regeringens hemsida för mänskliga rättigheter:

<http://www.manskligarattigheter.gov.se>

Information om landrapporterna:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=34&module_instance=1&action=pod_s how&navid=34

Migrationsverkets landinformation:

<http://www.migrationsverket.se/lifos/?nodeId=1>

Migrationsverkets årsredovisning 2010:

<http://www.migrationsverket.se/download/18.78fcf371269cd4cda980001324/arr2009.pdf>

Nationalencyklopedin

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/human-development-index>

United Nations Development Report

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf

Empiriskt material:

Landrapport för Afghanistan:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080317/2eb6cd7f3c3b800c3e84bff43a50e219/Afghanistan.pdf

Landrapport för Azerbajdzjan:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080325/5daaad2d0a073ee259a195cc4a749a74/Azerbajdzjan.pdf

Landrapport för Eritrea:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080326/08b7f06908544260876bc0dafb984b6e/Eritrea.pdf

Landrapport för Irak:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080326/bee9efbc7c9a546934b3958bf70ec42e/Irak.pdf

Landrapport för Iran:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080317/8afc75f3dab9f591e332a46bf13a536e/Iran.pdf

Landrapport för Mongoliet:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080325/b42cf7cd83f2086cad_aecab7fd4b140/Mongoliet.pdf

Landrapport för Ryska federationen:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080313/b17238ab435b45d7b6619fd8953b6120/Ryssland.pdf

Landrapport för Serbien:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080325/c31aaaa4631ae581238a2175f094007a/Serbien.pdf

Landrapport för Somalia:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080313/ffb04e769b9e477f0ed512bdb1f21fcd/Somalia.pdf

Landrapport för Syrien:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080317/0dd644a6639ba68dc9cfb20e92f5c820/Syrien.pdf